

شورا

اوپنچى يىل

عدد ۹ * سنه ۱۹۱۰

۱۹۱۰

۲۹

مەھرەرى رىخاۋەت دىن بىن فەزەل دىن =
ناشرلىرى م. شاكەر م. زاكەر راجىيىفەر

مەندۇر جەسى :

مەدەت پاشا .

جەمئىيەت مەسئەلىرى .

I مەزگىلىنىڭ مەخسۇس ۋەقەسى ،

موسىمى ۋار .

II تەنازۇق ۋەقەسىنىڭ مەسئەلىسى .

مەزگىلىنىڭ مەسئەلىسى .

قەبرىدىن تەۋشۇر . خالىد سەيپىدىن

تەرجىمە . مەدەت پاشا .

مەشھۇرلىرى . مەزگىلىنىڭ مەسئەلىسى .

دەيۋەتلىرى مەدەت پاشا .

مەزگىلىنىڭ مەسئەلىسى .

مەسئەت ۋە مەسئەت (خەۋەر) .

نەك (تەتارىق) .

مەسئەت مەسئەتلىرى .

يەزۇ ۋە مەسئەتلىرى .

مەدەت پاشا .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

مەسئەتلىرى مەسئەتلىرى .

تل ياريشى

«تل ياريشى» حقنده اولان دعوتينه اشتراك ايدوب مقاله لر كوندرديكلى ايچون توبانده اسملى يازلنه چق محترم ذاتلرغه «شورا» اداره سى صميمى صورتده تشكر ايتهدر. بونكله برابر «تل ياريشى» مجموعه سندن برر نسخه هديه ايدوب كوندردر ايچون بو كونكى آدرسلىرى اداره گه يبارمكلرىنى اوتنه در.

فيض الرحمن موسين	ضياً الدين رحمانقولوف	احمد توقتابايوف
كريم مرتاضين	طاهر شاه مراد اوغلى	احمد جان بيكتمروف
كليم الله سعدى	طيهه كمال	احكم الدين ايسانبردين
لقمان صديق	ظريف بشيرى	احنف تانقاتاروف
محمد جان ايشمحمدوف	عارف الله كيكوف	اسدالله جمال الدينوف
محمد حافظ بن محمد على	عبدالبر آتاوى	اسماعيل عليموف
محمد رحيم بن تاج الدين	عبدالحق بن عبدالصمد	ا. صالحوف
محمد صابر بن ولدان	عبدالرحمن راميف	برهان منصورى
محمد صفا عليموف	عبدالرحمن يولايوف	بهرام بيك دولتشايوف
م. عبدالرحمن شهابزاده	عبدالغنى نيازى	جهان گير آبزگيلدين
م. العثمانى	عيدالكريم سعيدوف	حبيب اسحاقى
محمد فاتح مرتاضين	عبدالمجيد غفورى	حسن على
محمد نجيب آبيزوف	عبدالناصر عبداللوف	حكمت مفتاح
محمد يونوسوف	عصمت ماميشوف	حسن الدين كريموف
ميان عبدالاول	على اصغر غفورى	حسيب الكريمى
نظر خواجه بن عبدالصمد	على بايازيدوف	دليل حسن الدين اوغلى
وليشاه بن على اكبر	عمر جانبيكوف	ذاكرجان الحانوف
هادى آطلاسوف	عمر فاراشى	رضاء ترجمانى
هادى بن صابر جان	عنایت الله احمدى	سهمان الاسحاقى
	فخر الاسلام بن عين الدين	شاكرجان بن تاج الدين
	فيض البارى بن جمال الدين	صابر جان بن شاكرجان

آدرسلىرى ۱۵ نچى اييون گه قدر كلوب يتولرى مطلوبدر. «اورنبورغ» شهرندن يازمش كيمسه لر «تل ياريشى» مجموعه سنى اوزلىرى طوغرى اداره دن كلوب آلورلر.

۱ مای ۱۹۱۰ سنه

جمادی اول ۵ سنه ۱۳۲۸

شہزادہ اور الوغ حادثہ

مدحت پاشا.

(ولادت ۱۸۲۲ دە - وفات ۱۸۸۳ دە).

منبعلر دن چوپلانوب آلمشدر.
مدحت پاشا ترجمہ سی حقندہ باصلمش اثرلر
«سلطان عبدالعزیز دوری» و «سلطان عبدالحمید
دوری» اسمندہ ایکی قسم گہ آیرلر یغندن بزده اوشبو
عادتنی رعایت ایدوب ایکی دورگہ آیروب یازاچمز.
شایان تعجیبر کہ: کیچہ گی کون «قاتل»، «ظالم»
عنوانلری ایله یورتولمکده اولان مدحت پاشا بوکون
«مظلوم»، «شہید»، «ابوالاحرار» عنوانلری ایله
یاد اولنور. استانبول اورا منده اسمی سویلہ نمک
یاصاق اولان مدحت پاشا اسمی ایله، بو کوندہ
استانبول شہرینک بیوک اوراملری آنالنور.

سلطان عبدالعزیز نی اولدرمک طوغروسنک قاتشی
اولوق ایله تہمت ایدلنوب اصلورغہ حکم ایدلمش و
صوگرہ دن «طائف» شہرینہ نفی قیلنوب منگوگہ حبس
ایدلمش مدحت پاشانک اشینی اوشبو کون ینہ دن
فارالمق تیوشلی ایدیکی حقندہ ترکیبا غرتہ لری مسئلہ
چیفار دیلر. بوندن مقصود، مدحت پاشانی جزادن
قورتولدرمق دگل، ایہدی اول کوبدن وفات اولوب
اوز سفرینہ کندی، بلکہ اسمی صافلانوب فالسون
و بی گزاه اولدیغی تاریخلر ده یازلسون ایچوندر.

مدحت پاشا عبدالعزیز دورندہ.

بردن اوشبو ییگی حکم مناسبتی ایله و ایکنچیدن
مدحت پاشا ترجمہ سی بتون بتونہ ترکیبا انقلابنی
تصویر ایتمکدن عبارت اولدیغی ایچون، بزلر بو یرده
بونک ترجمہ سینی مختصر صورتہ یازاچق اولدق.
شونی او قومش کیہسہلر اجمالی صورتہ اولسہدہ ترکیبا
دہ اولان انقلاب تاریخندن دہ معلومات کسب ایدرلر.
مدحت پاشانک مفصل ترجمہ سی «شورا» غہ صیمازلوق
درجہدہ اوزوندر، بو طوغرودہ ترکر دورتار بیشار
یوز صحیفہ لک کتابلر یازدیلر. مع ما فیہ بزم یازاچق
نرسہلر مز رسمی خبرلر دیبورگہ لایق اولان اشانچلی

مدحت پاشا، الحاج علی اسمنک بر ذات صلبندن
بو کونگی بلغارستاندہ اولان «روسچق» شہرندہ
۱۸۲۲ تار یخندہ دنیاغہ کلوب آتاسی حضورندہ ابتدائی
علملر نی تحصیل ایتمشیدی. صوگرہ آتاسی ایله ۱۸۳۶
دہ «استانبول» غہ کلدی و صدر اعظم کانسیلاریہ سینہ
سیکریتار اولرق خدمت کہ کردی. اوشبو اورندن
تورلی منصبلر غہ و مختلف شہرلر گہ کوچوب یوردی.
بر وقتلر مفتش اولوب «دمشق» و «حلب» شہرلرینہ

ایله یورتدی. ۱۴۰۰ عدد کوپر صالدردی و طونه بیلغه سنده ترکیا کیمه لرنی یورترگه باشلادی، ژاندار-مه لر تاسیس ایتدی وزیمستوا هم غلاصیلردن عبارت اولان اداره لر توزودی. بونی کوردیکلرنده هر بر ولایت خلقی اوزلرنده هم اوشبو نظامده اداره لر اولنمقن صوردیله، هر کیم ترکیانک استقبالی خیرلی اوله چق دیه امید ایدرگه باشلادیلر.

بلغارلرنک بالالری «آدیس» و «خاروف» دارالفنونلرنده تحصیل ایتدیکلرندن اسلاویانلقی محبتی کسب ایلدیکلرندن وطنلرینه کلدیکلر نه اهلینی شوکا دعوت ایدوب جنسیت و ملیت تعصبینی قاینا-تدقلرندن مدحت پاشا بوکا سد اورمق ایستدی. بونک ایچون بردن بر چاره بلغاریه ده عالی مکتبلر تاسیس ایتمک و ترکیا مرادینه موافق بر صورتده تربیه ایلمک دیه بیلوب بو طوغروده لایحه توزوب باب عالی گه ییاردی. لکن نیچو کدر بونی روسیه ایلچیمسی اولوب طوروچی اغنائتیف سیزدی و تورلی حیللر قوروب سلطان عبدالعزیز طرفندن تصدیق ایتدیرمازکه موفق اولدی. شونک ایچون مدحت پاشانک بو مرادی یرینه کلمادی، نتیجه سی ده بلغار لرنک امتیاز و استقلال کسب ایتمکلری اولدی.

اغنائتیف طرفدارلری مدحت پاشانی طونه ولایتی والیلگندن عزل ایتدرر ایچون اجتهاد ایتدیلر و کوب تورلی سیاسی سببلر چیقارتدیلر، لکن مرادلرینه ایرشما دیلر. اولدرمک چاره سینه کرشوچیلر اولوب «روسچق» شهرنده ملنق ایله آتدیلر ایسه ده ضرر اولمادی، ایکنچی بر وقت اولدرر ایچون هجوم ایتدیکلرنده طونولدیله.

۱۸۶۸ ده مدحت پاشا استانبوله چاقرلدی و ۱۸۶۹ ده بغداد ولایتنه والی اولوب کتدی. بتون بتونه ترتیبسز و نظامسز یاشامق اولان بغداد ولایتینی مدحت پاشا کوکوللره کامپه چک صورتده نظامه قویدی. عربلرنی اطاعت که کتوردی، دجله و فرات بیلغه لرنه پاراخودلر یورتررگه کرشیدی. ایلکنن بغداد ایله بصره آراسنده پاراخود یورتوچی بر انگلیز

واردی و سر عسکر اولان محمد پاشا خیانتلرینی میدانه قویدی، کمرکلرنی نیکشروب یوز ایللی بیگ آلتون اوغرلاندیغنی آچوب اوشبو آلتونلرنی خزینه گه کیر و قایتاردی.

ترکیانک مشهور آدملری اولان رشید پاشا و عالی پاشا لر حضورنده خدمتله ایدوب بونلردن کوب عالم کسب ایتدی، مملکت اشلری ایله آشنا اولوب خصوصا خارجه ناظری رفعت پاشا ایله روسیه لی مینشیکوف آراسنده یورمش مکتوبلرگه مطلع اولوب کوب سرلر آکلادی.

۱۸۵۴ ده بالقان ولایتلرنده اختلال چیقدیغنده اهلینی تسکین ایتدی.

۱۸۵۸ ده مدحت پاشا آلتی آی مقداری وقت آروپاده سیاحت ایتدی و آنده اولان نظاملر و قاعده لر ایله آشنالق حاصل قیلدی. بو وقت یاشی ۳۶ ده ایدی. لوندن، پاریز، بروکسل شهرلرنده اولدی و کندیسینه آروپا عالملری اخلاص و محبت قوبدیلر، اش آدمی ایدیکنی اعتراف ایتدیلر. بوندن صولک ترکیانک قانغی بر یرنده اختلال چیقار اولسه مدحت پاشا بیارلور اولدی.

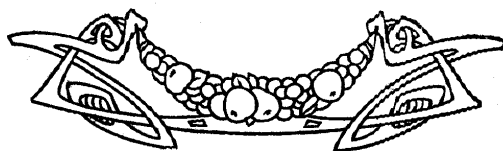
۱۸۶۱ ده بلغارلر، بر طرفدن اختلال چیقاروب و ایکنچی طرفدن هجرت ایدرگه باشلادقلری وقت وزیرک مرتبه سی ویرلوب، اهلینی باصدمق ایچون مدحت پاشا بیارلدی. مدحت پاشا ایسه اهلینک معتبرلرینی بیغوب ملایمت ایله بو اشینی تفتیش ایتدی و اختلالنک سببی ده یوللرنک یوقلغی، اوغر یلق و تالاننک کوبلکی ایدیکنی آکلادیغنده بو طوغروده کوب اجتهاد صرف ایتدی. تورلی اورنلرغه عسکر قویوب اوغر یلقنی تمام بترتدی و یوللر توزوب کوپرلر صالدردی. بو وقت حتی هجرت اینمش بلغارلر عموما کیر و قایتوب کلدیلر. ۱۸۶۴ نچی ییل، ولایتلر ایچون یگی نظاملر توزولوب وشول نظاملرنی ده «طونه» ولایتنه یورته باشلامقنی تابشرمق ایچون مدحت پاشا استانبوله چاقرلدی. مدحت پاشا ایسه بو نظاملرنی کامل موفقیت

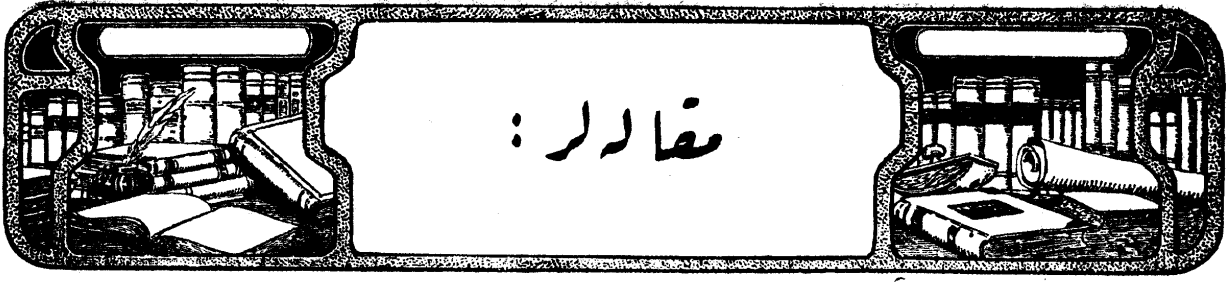

پاشا، سلطانه هيچ اعتراض ايتماي هر بر مرادلرينه موافقت ايدوب طور رايدي. اوشبو سببن تركيانك مالیه سى ضعيفلندي، خزينه ده بايلق قالمادي، ولايتلردن حتى جبر صورتی ايله بيغارغه باشلاديلر، اهالی ده تحمل ايتماز درجه لرگه كلديلر. اوشبو اشلرنی كوردیكنده تحمل ايده آلمای مدحت پاشا استعفا ايدوب بغدادنی ترك ايتدی و استانبوله قايتدی، سلطان حضورينه كروب بو اشلرنك عاقبتی فنا اوله چغنی سويلا ب آكلاندى. سلطان ايسه محمود نديم نی عزل ايدوب آنك يرينه مدحت پاشانی صدر اعظم نصب ایلدی (۱۸۷۳ تاريخنده). مدحت پاشا اوز اطرافينه رشدی پاشا شروانلی، جهيل پاشا، صادق پاشا كبی جدی اش آدملرینی ييغوب تركيانك مالیه سینی ترتيب ايدرگه كرشدی. بتون بتونه نظامدن چيقديغينه كوره بو خدمت غایت آغیر اولدی. مع ما فيه مدحت پاشا اوزينك اشنده دوام ايتدی وكوب خيانتلرنی ميدانه قويدی. بو جمله دن خزينه نك بر ميليون آلتونی صدر اعظم نديم پاشا كيسه سينه كرديكنی آچدی. رسهی صورتده بونی طلب ايتد. يکنده نديم پاشا مذکور آلتونلر سرای مصرفينه طوتلديغینی سويلا دی. سوكره نديم پاشا والده سلطان واسطه سيله سلطان عبدالعزیزدن مدحت پاشانی نفي ايتدروب، كندیسی اولگی يرينه صدر اعظم اولدی. اوشبو وقت تركيانك بيوك آدملری ايکی حزب گه آيرلديلر. بری مدحت پاشا و آنك طرفدار لری اولوب ايكنچيسی ده والده سلطان ايله ما بين آدملری واغنائيف ایدی. بارون «هرش» گه و برلش تيمر يول امتيازینی بوزدرمقی هم سلطان عبدالعزیزنك مدحت پاشاغه آچيغلانوينك سببلردن اولدی.

(آخری وار)

شرکتی وار ایدی. مدحت ايسه تركيا شرکتی تأسيس ايتدی، پاراخودلر ياصاندى، ايسكيلرینی تعبير قيلدردی، محيط ديگزنده اولان «مسقط»، «عدن»، «بندر عباس»، «بو شهر» شهرلرنده كومر خزينه لری ياصاندى. بغداددن سويس قنالی آرقلی برنجی مرتبه استانبوله پاراخود بوررگه باشلا دی. مدحت پاشانك بواشلردن كوگلی اوسوب بغداددن يوفارونه قدر يرلرگه قدر دجله و فرات ييلغه لرینی آرچوب پاراخود يولی آچدی بتون خلق، عراق مملکتی عباسی خليفه لر وقتنك غی كبی معبور و منبت اوله چق ديه شادلانديلر. مدحت پاشا «بغداد» ايله «كاظميه» آراسه ينه يدی كيلومتر يرگه ترامواي صالحدردی، يفاك زاوودی تأسيس ايتدی، هر بر شهر و قصبه لرده مكتهلر، خسته خانه لار، يتيم خانه لار آچدردی. بر مطبعه تأسيس ايدوب «الزوراء» اسمنده رسمى ولايت غزتهسى نشر ايتدردی، شهر دومالری آچدی، نفت قیوسی تابدردی. ۱۸۷۰ ده شاه «نجفی» و «كربلا» زيارتلرينه كلديكنی غنيمت بيلوب آنك ايله پك نزاعلی اولان مسئله لرنی بتررگه طرشدی. خلاصه : عراق ولايتلرینی اقتصادی، ادارى، ادبی جهتندن فوق العاده اصلاح ایلدی. بوئكله برابر «كوبت»، «نجد» و «بحرين» شهرلرینی صلح ايله تركيا گه الحاق ايدوب هر يرينه تركيا علمنی او طورتنی. بو وقتلر بری آرندن ايكنچيسی اوله رق فؤاد و عالی پاشالر وفات اولوب، تركيا ده ايکی بيوك آدم و اصلاح حقنده سعی ايدوچيلرنك باشقلری غایب اولدی. اوشبو كونلرده سلطان عبدالعزیز آروپا سياحتندن يگی قايتمش و دولت خزينه سینی اولچاوسز صورتده صرف ايدرگه باشلامش ایدی. اوز نفوذینی محکم طونار ايچون صدر اعظم نديم

مقاله لر:

ویرلگان غذا، آچ آدم گه ویرلمکده اولان طائلی
طعام قیلندن اثر ویرر.

اوشبونک ایچون معلم اولان ذاتلر، شاگردلر
اوزلرندن رضا قیلورلق خلقلرده اولوق و قناعتلندر
درجهده علملری اولوق ضروردر. یوقسه اوقوتوندن
فائده کورلماز، علمندن اثر اولماز. زیرا شاگردلرنک
ذهنلری اوزلری قناعت ایدن و اوزلری محبت قویغان
کیمسه لردن گنه معلومات آلورغه حاضر لایوب طورر.
درسخانه لرده قاموس ولغت کتابلرندن درس
اوقوتلما دیغی و بو فن پر و غراملرغه کرمادیکینک، بلکه
هر کیم اوزینه حاجت وقتنده غنه بونلرغه مراجعت
قیلوب مقصود ادا قیلونک سببی اوشبودر.

نه قدر عالی مکتبلر والوغ آدملر حضورنده
اوقوب چیقسونلر، معین بیللرده اوقومق ایله گنه
علامه لوق، تحریر و فیلسوفلک درجه سینی حاصل قیلوب
چیقوچینی دنیا کوزی کورمامشدر. بلکه بو درجه
لر، عقل کامل اولوب ده معلوماتنی اوزلرینک موسملرنک،
طبیعت مدرسه لرنده استفاده قیلدقلری صوکنک حاصل
قیلنور و: «ومن یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا»
خطاب عالیسنه مظهر اولور.

II

تنازع و بقاء الامثل.

«اجتماع بشری» عالملری طرفندن کوچلی
دلایلر ایله اثبات ایدلدگینه کوره بو «بارلق» عالمنده
باشامقده اولان بارچه نرسه ناک بقاسسی «تنازع»
(کوراش) قاعده سیننه بناء ایدلمشدر. طبیعی، قایده
تنازع اولدیسسه آنده کوچسز طرف یگیله، یوق بولا؛
کوچلی ایسه یگه و کوچی آرفاسنده غنه باشی و بار

اجتماعی مسئله لر.

I

هر اشنک مخصوص وقتی، موسمی وار.

جسمانی بدنک حیاتی و بقاسی ایچون شول بدننی
اوزینه مناسب اولان غذا (آش) هم ده تیوشلی وقتی
ایله غذالاندروب طوررغه لازم اولدیغی کبی روحانی
عقلنک سلامتگی و حیاتی ایچون ده اوزینه موافق اولان
فائده لی معلومات ایله غذالاندروب طورر موق لازم
اولور. غذا ویرلما دیکنده بدنده حیات ممکن اولما دیغی
و بو غذالرده مشقتسز تحصیل قیلنما دیغی کبی عقلنک
سلامتگنه نیگز اولان فائده لی معلومات ده ما کلاهی
تیرلاتما ینجه حاصل اولماز.

بدن گه ویرله چک غذالر حاجت وقتنده ویرلسه
گنه فائده ویرر، اگر ده تاماقدن اوتوینه فرغوب
هیچ تیوشسز وقتلرده مناسبسز غذالر ویرلسه فائده
یرینه ضرر پیدا ایده چکنده شبهه یوق. شونک کبی
عقل غذاسی اولغان معلومات ده عقلنک تحمل قیلور
قدری و عقل شونی ایستاب طوردیغی وقتنده ویرلسه
گنه فائده ویرر. اوشبونک ایچون جبری صورتده
ویرلمش معلوماتنک ضرردن باشقه فائده سی کورلماز.

مشهور بر حکمینک آغزندن چیقمقده اولان
سوزلر ایله عادتی کیمسه لرنک آغزلرندن چیقمقده اولان
سوزلر گرچه لفظ و تعبیر جهنندن بر برندن آیرمه سز
اولسه ده تاثیر جهنندن کوب فرقی اولور. چونکه انسان
عقلی، مشهور حکیم حضورنده طوردیغنده بر بر نرسه
ایشتمکنی آرزو قیلوب طورر و ایکنچی عبارت ایله
ایتکانده: عقل معده سی، باشقه مجلسلرگه کوره حکیملر
مجلسنده معلومات غذاسی صور اوچان و اوشبو حالنده

قبردن تاوشلر (*)

مؤلفی خالدضیا . مترجمی عبدالرحمن سعیدی.

«ای عاجز انسان! ایکی یوز عصر اوّل بو عالمده برکز اولسون یوق اییدی . ایندی ایکی یوز عصر سوگره ینه بو عالمده برکز اولسون ترک فالوو- کزغه امینسکزمی؟! ... برنک اوتکان ایکی یوز مک، عسقلق عهری بالغز سینک اون یللق عهرک قدرگنه در . اول حاضرده یکتکنه ئلی . آنک طاغن ئلل نیحدلی عهری باردرد . اما سین ، سین نی اولاچقسک؟!» .

«ای زواللی! باشکاشوندی بر کون کیلهچک که اوشبو کونده شول چرکن صورتک بلهن تجسم اینوب ، کورنوب یورگان روح ، اول بر کونده سیننی تاشلاب کینهچک . سینده چرکن بر صورت ، یه مسز برگوده دنگنه عبارت اولوب قالاچقسک! اول کبکان ایرنلرک ، اچکه باتقان نورسز ، چوکمسز کوزلرک ، اول یه مسز قوت اوچقچ یوزلرک آلدانوب یورگان حیاتکنک هم آچی هم کولنچ بر نتیجه سی اولهچق! موندن سوگره سیننی ینه یرگه تابشراچقلر : اوستنده یاشامق صلاحیت نندن آیرلدیغک شول یرنک آستنه چوقوب کومهچکلر . بو ایسه غایت تیره غایت فارانغی غایت قورقونچ بر قبر در . ترکلگکده گی قونکنی آلا طورغان اول قورقونچ قورتلرنک اول یرانگچ ، چرکن حشراتلرنک اویاسی مونده در . ایمدی مونده کی کیمروچی طوپرانلر ، مونده کی یلان چاپانلرنک اول انصافسز تشلری سیننی نیندی بر حالگه کیترهچکلر ، بله سکمی؟! .. سویا - کلری واتلغان ، کیمکلری قزلغان ، ایتلری چروب سویا - کلری ، کیمکلری بلهن فاتشوب بوتالوب بتکان چرکن بر حالگه!»

«طوپراق سیننی بولایگنده فالدرمبه چق . ایزه رگه باشلاغان ته نکنی ایزه شول حالگه کیترهچک که نهایت آندن بالغز بر آز سویاک کپسه کلری گنه

(*) ۸ نچی عدددن مابعد .

اولوب فالو . مونا ، بو کوچسزلر یکیلوب ، کوچلیلر یاشامه سینده «انتخاب طبیعی» و «بقاء الامثل» دیورلر . بو قانون ایسه دنیا یارانلغان وقتدن باشلاب اوشبو ایچنده یاشادقمز زمانغه قدر ، یا ککشمسز حکمن یوروتمش وبوندن صوگ کیلهچک کونلرده هم یوروتنه . چک درجه ده کلی بر ناموس طبیعیدر . ضرورت ایجاب ایتدکنه ، قتال ومدافعه ایله سماوی دینلر طرفندن هم امرلر صادر اولا کلمه سی بو حکمته مبنیدر .

اوستدن قاراغانده : «آلای اولسه دنیا ده هیچ بر حقلق - فلان اولمیچه یالکیز کوچ گنه مقصود ، یالکیز قوت گنه پادشاه اولورغه کیرهک» دېگان سوّال او یغه کیله ، لکن تیره نرک فکر ایدیلسه حقلق اوزی بر کوچ اولوب باشقه کوچلرک هیچ بری آکا فارشی چدام کوستره آلمایه چفی آچیق بلینور . طوتقان یولینک چن حقیقت ایردکینه اشانغان طرف نیقدر آز و نیقدر کچکنه اولورسه ده یوراکلی وچداملی اولور - «کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله والله مع الصابرين» ؛ حقیقتدن بر طرف یوردکلرینی سیزوچیلر دائم قورقنچه اولورلر - الحائن خائف - قورقنچ ایسه یکیلونک چاباریدر .

«مصادمه افکاردن بارقه حقیقت ظهور ایدر» ، «اخلاف عین رحمت» وشونک کبیلرک بارچه سیده ، شول طبیعت قانونلرندن اولغان «تنازع» و «بقاء الا- مثل» قاعده لرینه فایتغوچی و آنلرک صانسز بوتاقلرندن برار بوتاقدر . ایلك عصرلرده ، بارلق عالمنده یاشامق اولوب بو کونلرده منقرض اولغان بعض اولهن وحیوا- نلرده یالکیز شول قانونلر حکمیننه بوی صونماقلری سببلی بو دنیا حیاتندن بوغالمشلدردر .

عمر القراشی «بوکلی»

آنا كُنڭ طنى ايلەن طن آلوب، بر يەك فورتى شيكلى تورلى، تورلى صورتلردن كيچوب نهايت تمام بر انسان صورتنه كردكن صوگره شول اولگى اورنكنى تاشلاب، طوبوب دىباغه چقدك. طودقدين صوگره سىنى طوغان وقتىكا قدر تربيه اينكان فان اورننه آنا كُنڭ سوت پيدا اولدى. سىنى تشكىل اينكان مادەلرنىڭ قوتلنووينا، يغشىلانووينا خدمت ايندى، فعاليت حياتيه كنى آرتىردى.»

«موندن صوگره بتون اعضالرك همه نرسەلر ايلەن دە اكرن، اكرن نانشورغە باشلادى. ميبىڭ بتون تەنكىنى چولغاب، چرماب آلغان تىليغراف چىق لرى (۱) واسطەسىلەن سىنى هر شيدن خبردار ايندى. الحاصل سىن منە شول روشدە تدرىجا ترقى ايتە، ايتە نهايت كاملىشوب بىتكىن صوگره بر انسان اولوب يتشدىك... لىكن سىن يالغز سىندىنگە عبارت توگلسىك. سىنك هر بر جزئىك سىكا معلوم اولغان همدە سىندىن باشقە بر شيلردى. سىن آلارنى هوالر دن، صولردن، نبالردن الحاصل سىكا تىه طورغان بتون شيلردن جىنادىك حتى حاضرده سىن اوزوكسىز بر تشكىل، هىچ طوقتاوسىز بر آلشنى، اوزگارو اچىندەساك. ظن ايتەكە: بو كونگى وجودك (تەنك، صورتك) آنا كُنڭ سوتى بلەن تربيه اينلىگان، صبى وقتىكدهغى بر وجود! ظن ايتەكە: اوشبو ساعتە كوكرىكك آستىندە تىبىرسنوب طورغان يورا كك صبى لقى زمانىكدهگى ياكنا آلغان بر اويونچاق قزغىلەن فوانغان، كىنانىگان بر يوراك! ظن ايتەكە: بو

(۱) فى الواقع انسان عين تىليغراف ماشينەسىدەر. مثلاً بتون اطرافىمىنى يعنى بتون تەنەمنى تىليغراف چىقلىرى احاطە اينتىشدىكە: آلارده اعصابىز طامىرلىمىزدىر. بو چىقلىرنىڭ - اعصاب نىڭ - مركزىدە حواسىمىزدىر. يعنى: كوز، قولاق، برون، لىس- يا ايسە قول، - آوز- تىل، اوزمىزدىن خارج اولغان نىندى بر نرسەنى اولسەدە اولسون يعنى جملە حادثات خارجهىنى حرىكات اثيرىه، شول حواسىمىزغە عكس اينتىدەر. حواسىمىزغە مربوط اولغان اعصابدە شول مركزىگە - حواسىغە - عكس اينتىدلىگان، صوغولغان حادثەنى مىگە ايرىشدىر. موندن دخى وجدانغە توشوب، شوندىن صوگره، حواسىمىزغە صوغىلەدە اعصابنىڭ مىگە ايرىشدىگان حادثەسى بىزدە بر عالم حالنى آلور.

فالهچق. بارا، بارا اول سويك كىسەكلرنى دە يوق ايتەچك. منە، شول وقت سىن نى اولچىمىسك، خبرك بارمى؟ بر اوچ طوپىراق!...»

«يوق، سىن بر اوچ طوپىراقىكەدە اولوب فالىمە- چىمىك. سويگانكىنى فسوب، فسوب اوبەرگە حاضرگە طورغان شول ايرىلرك، بتون اميدلركنى طومتق ايجون آلفە تابا اوزانغان شول قناعتسىز قوللرك، يوق، بار امللر ايلەن تىبىرسنوب طورغان شول يورا كك الحاصل بتون وجودك بر آستىندە ايزلە، ايزلە يالغز بر اوچ طوپىراق اولوبقە اش بتمەيهچك. بلىكە جناب الله سىنى استىگانچە ادارە ايتەچك: سىندىن نبالرغە، حيوانلرغە، هوالرغە، صولرغە ئولش چىقارچق. ذرەلر طارانەچق...»

«منە، شول وقت سىن، سىن اولمىهچىمىسك!... اوشبو زمان اميدلر، هوسلر، اضطرابلر، فايغو هم حسرتلر بالكل يوق اولاق. آلتىمش يىلق عمرىك، همدە آنك اچىندە اشلىگان هر بر اشلىرك ميدانغە كىتىرگان هر بر نرسەلركدە يالغز توشدە كورلىگان اشانچىسز بر حىال قىلىندىنگە اولوب، اوچوب كىتكىن اولچق. بىزدە سىندىن هىچ بر اثر فالىمەچق. بر اوچون سىن، بر يوزىنە هىچ بر كىلمىگان كىك بتونلاى بلىسىز فالاچىمىسك!...»

«اى مىسكىن! بارلىك ايلەن آلداناسك. سىنك بارلىك يالغز بر كوزىگىگە نوشكان صورتنى، يالغز بر كولىگە دىنگە عبارت. آنى اول كوزىگىگە توشرىگان نرسە بر نوردىر. اما سىن مجرد هىچىمىسك! حتى سىنى تشكىل اينكان اجزالردە هىچ برسى سىنك اوزىكىنى توكل... سىن آلارنىڭ بىرسەدە مالك توگلسىك!...»
«آناك، سىنك تاراو، تاراو ابرى، ابرى جىلركىنى بر بوزندەگى تورلى، تورلى مادەلردن جىناب بر نطفە حالندە آنا كُنڭ رحىمىنە سالغان وقتدە سىن فقط بر بىضە (آق اولق) دىنگە عبارت ايدىك، صوگره هر بر ذرەدەدە موجود اولغان حيات اشلىنوب، تازارلىوب، صافلانوب سالغان بو بىضەدە دخى حر- كىكە باشلادى. آنا كُنڭ فانى بلەن رىزقلاىنوب،

« سينده بر نرسه باركه طوغروسى سين اوزك
بر نرسه سىك كه : نوشنه سىك ، سيزه سىك ، لذتله سىك ،
شادلاننه سىك ، فايغوره سىك ؛ الحاصل هر زمان هر تورلى
تأثرات اچنده بولنه سىك . حالبوكه بولار همه سى ده
سينكچه يالغز مينك حركتندن ، يالغز آنك موجود -
ديتندن ، يالغز آنك نتيجه سندننگنه عبارت قالمقده در .
اما اول سيزگان ، آكلان كم ؟ توشونگان نرسه ؟
سينلگك نيدن عبارت ؟ منه سين بولارنك هيچ برنى
بلميسك . سين بر نرسه سىك ، لكن آنى آكلى آلميسك .
سين بر سر سىك ، فقط آنى حل ايتنه بلميسك . سين
بر شيسك ، سين توگلسك . سينده بر سينك ده بار ،
لكن سين آكما مالك توگلسك . الحاصل سين ، يوقلوق
اچنده بار . هيچ اچنده هيچ سىك ! . . . »

« اما بولارنى هيچ توشنه آلماز سىك . چونكه سينك ،
جناب الله نك همده بيوكلگينه ، قوتنه ، سلطنتنه بتون
مخلوقلر نك هر بر ذره نك ده گواھلق بيروب طورغان ،
هر شينك بار اولووى ، ياراتلووى ، ياشاوى ده يالغز
آنك تلاوى آنك امرى ايله نكنه اولغان اول واجب
الوجود حضرتلرينك سرنه ياراتلشك اولغان حكمتلرينه
توشنووك محالدر . چونكه سين ، بولار قارشوسنده بيك
ضعيف بيك عاجز بيك حقير بر مخلوقكنه سىك ! . »

« ايمدى انصاف قيل ! شول عظمت الهيه حضو -
رنده كيچيلك كورسعت ! عاجزلككئنى اقرار واثبات
ايت ! يوزكئنى يرگه قوى : ربكا سجده ايت ! آنك
آلدنده هيچ اول ، مقرر انسان ! . »
شول صوك سوز مينى بيك نق ايزگان كبك ،
قبر اوستندن يغلوب توشدم .

(آخرى وار)

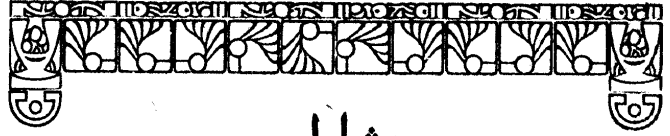
تصحیح

۷ نچی عدد « شورا » ۲۱۲ نچی بیت ۲ نچی باغانا
۸ نچی یولده اولان « تمام » سوزینی « عام » ديه اوقورغه
تیوشلی .

كونكى شول ايرنلرک اول بر وقتده آوزدن آوز
غه اوبلوب ، سوبلوب يورگان قدرلى ، لذتلى ، عزيز
بر ايرنلر ! آلاز كوبدن يوق اولديلر . . . چونكه
سين دائما بر آلسنو ، اوزگار و اچنده سىك . نه نكك
هر مينوتده بر ذره سى حياتدن آبرولا ، بته ، يوق
اول ؛ هر مينوتده طاغن آنك اورتنه ايكنچى ياكا
بر جزء ياراتولا . منه شولای سين ، اوزك تركسك ،
اوزك بر ثواب بر تراوب طوراسك ! . . . »

« سين اوزكده ، الله تعالى نك قويضان فانوننى
هيچ بر اش كورمى ، ديه حساب ايته سىك . لكن بيچاره ،
آلداناسك . چونكه يورا گككك هر بر حركتده فان
طاملر يكا فانلر آغا ؛ تركلگكككك باش تراكى
اولغان باور ايلهن اوبكه لرك دائما اشله ب ، يا كروب
طورالر . انسجه كككك هر بر حبه سى حركت ايتوب ،
دائما بر بر لر يله طوتاشوب طورالر . برى ايكنچيسينك
اورننه قائم اوله : مونسى طوزسه ، يوق اولسه آنك
اورننه ايكنچى برى كيلوب يته . . . الحاصل انسجه كككك
حركتنى كورسكك ، عذر كككك بر نچى مينوتندن تا
صوك مينوتينه قدر همه طاملر كككك همه سوييا كركككك
بار كيكلر كككك ، تيركككك ، ميكلر كككك الحاصل بتون اجزا
ار كككك دائما آلسنوب دائما يا كروب طورغاننى
كوررسك . ديمككه سين ، هر مينوتده بلاكه هر
سيكونتده بر ثواب بر ترلوب طوراسك ! . . . لكن ،
سين هيچ اولووك ايلهن برابر ينه بر شيسك . يعنى
هم هيچ سىك همده بر نرسه سىك ! . . . سينده بر فعاليت
حياتيه بار . سينى دائما بر قوه متفكره (عقل ، روح)
اداره ايتنه . وجودكككك هر بر يرنده بر ذكوت ، بر
جان اثرى وار . سيكا باشقه بر قوت ، سينده اصلنه
هيچ بر توشنه آلمديكككك بر چوق اشار اشلى . سينك
ايسه بولاردن هيچ خبركك يوق . حسلكك بار . سينى
هر شيدن خبردار ايتلر . ايشته سىك ، كوره سىك ،
سيزه سىك . لكن بولار بارسى ده سينك اصلنه هيچ بر
نوشنه آلمديكككك شيلدر . ايشتكان كم ؟ كورگان كم ؟
سيزگان كم ؟ توشنگان كم ؟ سين بولاردن تمام
بى خبر سىك . »

میشارلر .

(۸ نچی عدد دن ما بعن) .

بر قدر سسکوندن صوڭ موقشسى يکيتى ينه دن سوزگه کوشوب : « بزنگ موقشسى (موردوا) لرننگ ميشار بلن بر نسلدن ايدىكى بيک يغشى آڭلا- شيبلا ، لکن آلا نيك بولاي توڭل ايکان ؟ کرک علمى جهندن و کرک اقتصادى جهندن بولسون دنباده آڭ سفيل و يوغالورغه حاضرلنگان بر قوم اولسه اولده بزم موقشسى ملتيدر .

بولارنگ بار بيلگانلرى ابوده نيك ياتوده ايچو ، نادانلق غه باش ايودر . شوندىن باشقه هيچ نرسه لرى کورلمى ، نيك آشارلرينه نئسه گنه ميشارلرگه بارا- لرده کوينه يکرمى نين گه آرش صوغوب قايتالار . بوده مى اولدى کون ايتو ؟ بو حالنى آڭلاغان و ملتنى سويگان بر کشى ايچون موندن آرتق قايقو حسرت اولورمى ؟ » ديدى .

يکيتنگ موڭا قدرلى هيچ کورمادکم موقشيلر حقنده ، اويلاماغان چيرده ، بر معلومات بيروى ، مينم ايچون ، طاغنده بر ياڭا خزينه بولدى . خصوصاً آنڭ- « موقشيلر ميشار و تانارلار بلن بر نسلدن بولولرى آڭلاش-يلا » جملهسى ، فرصت کلدکه آلا ننگده حالين نيكشورورگه يول آچدى .

***

موندغى ميشارلر ، سودا جهندن شول قدر ترقى ايتکانلرگه ، نينديگنه بر ميشار عائله سنى کورمه ، اول عائله ننگ اچندن ايکى - اوچيسى سودا بلن چيت شهرلرده (اوزلرينجه « يانتقده ») يورى طور- غان بولولار . هيچ بر ميشار بوقدرکه ، آلا رننگ باشى و قارنى سودا نيتى بلن يوروب ئلله نى قدرلى شهرلرنى و ئلله نى قدر مملکتنى ئه يله نوب چقبادون . نچارغنه بر ميشار بلن سوز آچورغه طوغرى کپلونسه ، اول اوزبنڭ ترکبه و فرانسبه ،

بلغاريه و گيرمانيه همده فطاي مملکتنده سودا بلن يوروب کورگانلرين سويله ب شاق فاطورادر . اوقى و يازا بلو شويله طورسون ، عموميتله اوقونڭ نى ايتکندنه بله گان بو ميشار خلقينڭ ، بتون مملکتنى ئه يله نوب ، اوزلرينڭ اوللارين شهر حالينه کرتو-

لرى ، تيره ياقده بولغان بتون روس و موقشسى ملتلرين اوزلرينه قل ايتولرى ، اوزلرينڭ يورگان مملکتلرى نڭ احوال اقتصاديه سندننگنه توڭل بلکه ده بتون احواللرندن صاف و طوغرى معلومات بيره آلولى ايس کيتمه سلکده توڭلدر . بو ، آلا رنڭ آغز کوتاروب ملاحظه سز يورمه گان بر خلق بولما- قلارى بلن برابر ، استعداد و قابليتده نه درجه ايدکارنده بيک يغشى بلدرسه کرک . آڭلاش-لدقينه کوره ، ميشارلر ايسكى دن بيرلى سودا گرک بلن مشغول بولغان بر ملت بولورغه اوخشيلار . چونکه هر ميشار قارطى اوزينڭ و اتارينڭ سودا بلن يوردکلرين لذت و نفاخرگه چوموب سويليلر . ميشار لرده ايلگرک « قزدروب ساتو » ديگان سودا بيک موداده بولغان . يالغان يفهک ياولق و يالغان ميخلرنى بويله حيله بلن بيک نق اوتکاره آلمانلار .

قزدرولرى بويله : بر صاتلق طاولارنى بره باينڭ اويونه بيگرا کده بايار خاتونلرينه ، آلوب باراده قيمت بها صوراب آلورغه اوندى . بردن آله- سالار آلارنى « اى بنلى سيندن بولامى صوڭ موني آلو ! سينده موني آلورلق آفچه يوق بيت ! » ديه قزدرالار و خورلاندرالار ايکان . اوزلرين کشى آلدنده باى و مال بلن کبار طونارغه تله گان بايلار ، طبيعى ، مونڭ بلن اوزلرين بيک نق اوطدر- غانلاردر . ميشار قارتلارى بو سودا بلن بيک کوب مملکتلرده يورگانل-کلرين ، موڭا بيگرا کده روس و يونان ملتينڭ آلدانغانن لکن تورک و بلغارلارنى هيچده قزدرا و آلدى آله اغانلقلارين سويليلر . ميشار خلقى سياحت و سودا گرلگنى حتى مى اش حکمنده بورتوب آرتق سويليلر . « بو بزگه بابايلار دن قالغان مقدس بر مپراڭ » ديلر . بر ميشار بالا-

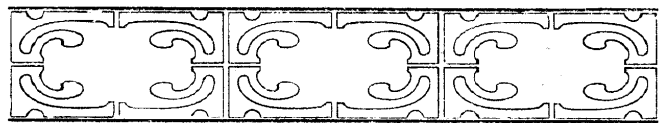

استدلال ايدوبگنه وشونلردن اقتباس ايله ، درس وعبرت آلمق سايه سنده گنه اول شائلره اطلاع ايتمك ممكن اولور . اوشبو عالمنك مدبري اولان الله طرفندن بندهلرنك اجتماعي وسياسي اولسون هر تورلي حا- للرين اصلاح ايچون رسوللر يبارلوي اول رسو- للرنك الله طرفندن صايلانغان ايكامللكرينه قطعي يقيني دليللر ايله مؤيد بولولري ، شئون الهيه جهل سندن بر شائلر . حيات اخرويه ده هر كيمنك دنياوي حياتنده قيلمش عملارينه تيوشلي جزا بپرلولري ده هم شئون الهيه جهل سندن بر شائلر . «يسئل من في السموات والارض كل يوم هو في شأن . . .» . انسانلر نك كوبرهك صنفى اولزارينك دينلى اولدقلىرىنى ، يعنى : الله تعالى گه ، وآنك جنابندن رسوللر وساطتى ايله كىلگان شيلرگه هم ده حيات اخرويه گه ايمان ايتمش اولدقلىرىنى ظن ايدرلر . فقط بونلر كندبلرينك ايمانلرنده غافل اولدقلىرىنى درك ايتمازلر . واوشبو سببلر ايله اولزارينى باشقه لردن آرتق كوروب ، اوز اولزارينى حق دينلى اولغان «اجماخ» فوشلري ديه بيلورلر . بونلر ايسه اولزارينه بر بارمق قدر مخالف اولغانلرنى حقيقت بولندن يازمشلر ديوب آنلرنى «مغضوب عليهم» لر جهل سندن عد قىلورلر . اوشبو دعوالرينه دليل اولمق ايچون انتساب ايتمش اولدقلىرى دينلرينك بعض بر رسملرينى قىلبلرنده اثرى اولماسه ده ادا ايدرلر . ادا قىلدقلىرى شيلر ايسه نماز اوقومق كىي الوغ مشقتى اولماغان هم ده مالنى كيمونمگان رسملر اولنور . علم ومعرفت طلب ايتمك ، دينده اعتبارلى وگوزل خلقلى اولمق ، زكات و يرمك ، سبيل الله ده جهاد ايتمك ، ملتكه خدمت ايتك ، نفسلرينى تصفيه وتهذيب ايتمك كىي انسانلره مدنيت كسب ايتدوره تورغان اك بيوك فرضلر البته آنلرنك اعتبارلرنى ساقط اولغانلر . رسول اكرم افندمز (عليه السلام) زماننده اولمش يهودبار وخرىستيانلر هم ده اك كوب اولان مشركلر اولزارينك دينلى بولولرين ودينسز دگل ايدىكلرينى دعوا ايدرلر ايدى . آنلرنك ده هم اولزارينه

سى كشى آراسينده بر آز كورينه آلورلق بولدى ايسه سوداغه كيتو نيتن طوتا . چونكه ، آلارده سودا علمن باماو عيب حكمنده در . ميشارلرنك ، كوبراك سودا ايتكان چيرلري تركيه ، فرانسيه ، قطاي وسببيرا ممالكتلري بولوب ، سودالريده جون جاباغا ، ميخ و تيرى جارى سودالريدر . موندن باشقه كاميسيو- نير ، ماقلىر بولوب يور وچيلرى هم واقزالرده بوفيت طوتوب ، ژوز (صانو يوگى) يورتوچيلرده كوبر . بوكونده ، سببيرا و مانژوريا اطرافنده سوداگر لكده ايك زور رول فزانغان سوداگرلرده ميشارلردر .

قصهسى : ميشارلر سودا جهتندن يهوديلردن بيله آله ديولسه هم حقيقتدن چيت بولماس . فقط آلا آرطق مسرف ، اوى اقتصادنده تدبيرسز وچيكدن طش تكلفلى بر خلقدرلر . اولزرنجه علم و دين بولينه طوتقان اسرافلريده : اطرافدن ايشان و ملالر مؤذن و صوفر صوفيلارنى چيوب بيوك و غايت تكلفلى مجلسلر باصاو و دعا آلور . ميشارلرنك علم و معارفلىرى ، همت وباشلرى حقنده ده شايد يازسام كرك .

«ظريف البشيرى» - اوست راخمانقه .

دينلبلر هم دينسزلر .

(شيخ معهد عده حضرتلرينك تفسيوندن بر قدر نصرف ايله مقتبس)

دينده اعتبارسز اولان كيمسهلر كيملر اولديغنى صفتلرى وعادتلرى ايله آيروب تانومق بزم ايچون ضروردر . دينلبلر كيملر اولديغى ايسه بونلره قياس ايله بيلنور . دين ديمك هيچ بر طربق ايله معسوس بولمى تورغان شئون الهيه دن عبارتدر كه هيچ بر حواس ايله حس ايدلماز . يالكوز اوشبو گوزل مدرسه طبيعته ظاهر اولمش اثرلردن

لغندن فائده آلوب قووب چيغارلار، مسكينلره هم اعتبار ايتمازلار. يتيم: ديمك فى الحقيقه ضعيف ديمك اولديغندىن بر يتيمنى خوارلامق، بتون ضعيفلر جمعيتن خوارلامق ديمكدر. ايشته دينسز ديمك باشقه لرنك حقلربن اوزينك كوچليدگنه تايانوب خوار قيلوچى ديمك اولديغندىن آكلاشيلوركه: هر بر حقوق ايا-سينك حقينى تالاوچى ظالم و حقوق بيلماز فاسقلر البته دينسزلردر. خصوصاً ظلم ايتمك و باشقه لرنك حقلربن بال كى انلى بر صورتده ياصاب قاپوق بر كيمسه گه عادت اولوب يرلشوب كيدر ايسه آنك ظلمى كرك كوب كيمسه لره كرك بر طائفه يه كرك برگنه كيمسه گه ايرشسون اول كيمسه همان دينسزدر.

الله تعالى حضرتلرينك دينسزلرنى تعريف ده «يتيملرنى منع ايدرلر. مسكينلرنى اطعام ايدرگه و تربيه ايلرگه باشقه لرنى قزقرمازلر...» ديمكله بيان ايدونده الوغ اشارتلر وار. دينسزلرنك فناقللرى اوشبو اك عادى ايكي شيدن گنه عبارت اولماسه ده بو اورنده ادندان اعلاغه على سبيل الترقى اشارت ايتلمش اولسه كرك. فقط شونسى دخى واردركه صورانوب يورمكده اولان كيمسه لرنك كسبكه قادر بولغانلرى هيچ بر مسكين دگلردر. مسكين ايسه كسبكه كوچى يتيمى طورغان كيمسه لره اطلاق اولنور. كسبكه قادر اولوب ده مجرد بر بطالتدن گنه صورانوب يوروب، حقيقى مسكينلره تيوشلى ماللرنى اوز كيسه لرينه جيناب يورمكده اولان اوغريلرنى ادبلندركه اورن واردر. مسكينلرنى طويدررغه قزقرمق ايسه آنلره ويرر ايچون بر ايبرده بولماغان صورتده باشقه لردن دلالت ايديشوب، آلوب ويرمك ايله ايفاء ايدلنور. بويله اولسه هر بر كسبكه قادر بولغان كيمسه لره اگرچه ماللرى اولماسه ده يتيم و مسكينلرنى تربيه ايتمك فريضه سندن قوتوله آليلر. آنلره ده يتيم و مسكينلرنى طعاملندركه باشقه كيمسه لرنى تعريض ايلرگه تيوشلى. خلاصه: هر نه ايسه ده يتيم و مسكينلرنى تربيه ايدو دينليك علامتى اولوب، آنلر طوغر و سنده برده يموشسز اولتورمق آيت كريبه

كوره نمازلرى و روزه لرى ده اولوب آنلر، طوغر و سى شونك ايله مغرور بولغانلر ايدى. فقط دينلى بولو ايچون بولايفنه قىلانولر كفايه ايتيمى ايكان! آنلرنك اوزلرينه كوره دينلرى اولسه ده فى الحقيقه آنلر دينسزلر ايدى. آنلر حقيقى و فطرى بولغان دينلرندن اوز افلاشمش و اوزلرينك طبيعت ثابته لرينى يوغالتمش ايديلر. آنلرنك، هر بر حقيقتدن اعراض ايدوب، جمعيت بشر يه گه بيوك ضررلر كيتوره تورغان فائده سز اباطليلدن عبارت اولان شيلرگه قزقمقلىرى، كوچليلرينك كوچسزلرينه هجوم ايدوب آنلرنى استرفاق ايدولرى، حقيقت اورننه شبهاتى، صبر فضيلتى اورننه شهواتى قبول ايتمكلرى، بايلرينك هنر ايله دگل بلكه فقيرلرنى تالابنه بايوب ده اوز لرينك جمعيت بشر يه فائده سينه صاران بولولرى، بونك عكسى اوله رق تيوشسز يوللرده فسق و فجورده بيكلر ايله اسراف ايدوچان اولولرى هم ده بونلرنك هر برى اوزينگنه بيلوب باشقه لرنده يموشى اولماوى، آنلرنك دينسز بولولرين آپ آچيق ايتدروب كور-ستوب تورمقده ايدى.

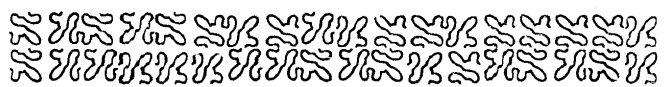
حاللرى اوشبو روشچه بولغان آنلرنك هر برى اوزينك الله حضورنده زور بر درجه سى وار ايكانن اعتقاد ايتمكده هم اوزينك شغصى كيفنه مخالف بولغانلره نلله نينداى عذابلر تيوشلى بولو ايله قائل اولمقده ايدى. ايشته هر بر ملت و هر بر فرد، دينلى بولو دعواسينى ايتكانلكن الله تعالى حضرتلرى حقيقى دينليلر كملرده، دينسزلر كيملر اولديغينى آچيق روشده بيان ايدونى اراده قىلدى.

هر كيم اوزينك اوهامى ايله مغرور اولغانلىق دن الله تعالى استفهام طريقي ايله: «ارأيت الذى يكذب بالدين» ديمكله تنبيه ايتدى. يعنى: بيلورميسز؟ ديننى تكذيب ايتمكده اولان دينسزلر كملردر؟ دينسزلردن خبركز اولماسه ايشته آنلر اوشبونلردر: «فذلك الذى يسدع اليتيم. ولا يحض على طعام المسكين...» يعنى دينسزلر شويله دركه: حاجت صوراب كيلگان يتيملرنى، آنلرنك ياردچيلرى يوق

اشارتی ایله دینسزلك علامتیدر.

دینلی بولو دعواسنده اولان کیمسه لره اوشبو آیت کریمه مفادنچه وقتی ایله مال و سرمایه لر جیناب، فقیرلره ضعیفلره یاردم ایدو تیوشلیدر. ضعیفلره مسکینلره بونلره تبعاً فقیرلره اعانت ایدر ایچون «جمعیت خیریه» لر تأسیس ایتمک اوشبو آیت کریمه دلالتی ایله ثابت بر شیدر که اهل اسلام ایچون بونی اعتباره آلورغه لازمدر. «جمعیت خیریه» لر ایسه ضعیفلر و مسکینلره حتی که فقیرلره اڭ برنچی یاردم ویره ن شیلردندر. بلکه بو عصر مزده ذکر ایتدکمز کیمسه لرنی بو کبی جمعیتلردن بشقه تربیه ایدوچیلر یوق حکمنده در. بوندن صوڭ صدقه خیرات و زکاتلر، جمعیت خیریه لره طویلانورغه تیوشلیدر. بو کونمزده بوندن اهمیتلی ایشمز یوق. بزم ایلك روشچه ترتیبسز صورنده زکات تاراتولرمز ملتزمی باری فقیرلك هلاکتنه اوندایلر ایدی. بزم دینسز تعبیر ایتدیکمز ملتئر «جمعیت خیریه» لر ایله یتیم و مسکین بالالرنی حتی که فقیر و مالسزلرنی مادی و معنوی تربیه ایتسونلر و آنلرنی مکتبلرنده جمعیتلر حسابی ایله علم تحصیل ایتدررگه موفق اولسونلرده بزم دینلی بولونی دعوی ایتکان مسلمانلرنڭ یتیم و مسکینلری اورامده طبیعتلری بوزولوب یورسون! بو کون ده بزم اهل اسلام یتیملری و مسکینلری، قیراری و ایشسزلی اورامده بورو ایله بتون دنیاده مشهور اولمشدر.

«میان عبدالاول الغفاری».

رسام و مصور (خودوژنیك) تاتار.

آسیا قطعه سنده «آلتای» تاغلی آراسنده، آلتای تاتارلری اسهیل، معروف، تقریباً یتیمش مڭلاب تاتارلر تورمقده در. بو تاتارلر اولدن دنیانڭ ایك ایسکی دینی بولغان «شامان» دیننده بولسه لرده بو

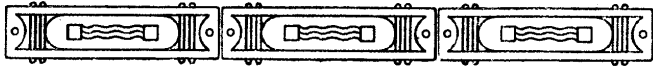
صوڭفی عصرلرده، روسلرنڭ اجتهادی سایه سنده، ۵۰ مڭ قدرسی خرستانلق قبول ایتمشدر. شوشی خرستانیان لق ایله برگه بونلر آراسنه روس مدنیتی ده تارالا باشلاب، آرالرنده اورتا و عالی آبرازاوانیه لی یاشلرده ظهور ایتمشدر.

آلتای مملکتی، منظره و هوا جهنندن سیبیر یانڭ بلکه بتون آسیانڭ ایك برنچی مملکتلرندن بولوب، آوروپانڭ شویتساریه و ایتالیا لرنی اویالتورلق اولد. قندن رسام و شاعرلرنڭ وطنی اولورغه بحق لیاقتلی بر مملکتلر. منه شونارغه بر اوچ «آلتای» ضیالیلری آستندن مکمل رسام اسمن آلورلق کشلرنڭ یتشوی دلیل اوله بلور. توگل بنون آلتای تاتارلرنیڭ غنه حتی بتون سیبیر یانڭ ما به الافتخاری اولان رسام غ، غورکین جنابلری شوشی آلتای تاتارلری آراسندن ظاهر بولمشدر. رسام غورکین چن آلتایی و آلتای تاتاری بولوب، خرستانیانلقنی قبول ایدرک آلتایدغی ایکزار خیالنی اوچیلش چهنی تمام ایتمش، رساملققه قابیلنی بولورکک کورنگانگه دیمله شدرو بوینچه «پیتربورغ» شهرینه «خودوژستویننی مکتب» ده اوقومشدرو.

مشهور روس رساملرنندن شیشکین نڭ شاگردی بولوب آنڭ یاننده اوزاق وقتلر قاله رق ترسیم اشده مهارتن آرتدرمشدر. شوندن صوڭ غورکین اوزینڭ وطنی آلتایغه قايترب، آلتای منظره لرن هم آلتای تاتارلرنیڭ عیشینه دائر رساملر ترسیم ایتو ایله شغللنه باشلامشدر.

غورکین اوزی ایر اورتاسی یاش کشی بولوب ساده گنه هم بیک ملی و تاتارلقنی بیک سیوچی خرستانیانلقنی قبول ایتسه ده هیچ روسلاشماغان بر کشیدر. «آلتای» یاشلرنیڭ کوبسی میسیونیرلر مکتبنده چن روسلق و خرستانلق روحنده تربیه لنوب بونڭ اوستینه ده ادبیاتسز بر ملت بالالری بولدفلی حالده متعصب ملی اوزلرنیڭ شول یارم وحشی ملتی ایچون آخ ایتوارینه تعجب ایتدم، رسام غورکین کارتینالرن ۱۹۰۸ سنه ده سیبیر یا شهرلرنده کورساتوب

یازو طورسندہ

(کندی املاسی ایله)

۱۹۱۰ یل انچی عدد «شورا» ده «نیل واملا» مقالهسی تمام کوزدن کیچرلدی. ج. ولیدی اوز یازوون کوکدن اینکان منزلسندہ صاناب، اوز فکرینه خلاف یازونک خطالغن اثبات ایتمکچی بولب کفرنی فارالامشدر. کوبرهک بزنگ مسامان مدرسه لرنده، هر بر آدم سوزلرینه کبری کیلب، جدلگه صابشب، اخلافلر بزولو نتیجهسی دیبکنه فارامقده مزلر. مطبو- عات منتشره نی تیکشرمگانده، ع. کچمیری بتون مطبوعاتکه فارشی طره دیهظن ایذر. واقعا اوزمنی قاطی آغم صوغه فارشی یوزوچی بولوومنی بیک نق بلمکده من. آلائی بولسهده اشلرنی یراغراقدن تیکشروب فارالغانده، دعوام بلکم اورنسر یولسز بولده بتماس. ۱) «قرآن» نی خط کوفیدن خط عربیگه کوچر- لوون، آندن یندهده کوب مرتبه لر اوزگارتلولرن، نقطه وحرکه لر قویلولرن، بارنده یکلکک اچون بولولرن آکلاغاچ، ۲) «اسلامیت» کوب وقت سهولتکه بناء فلنوون، رسول اکرمیز «یکل و آصاطفلکز، آورا- یطماکز» دیمش حدیثن خاطرگه آلساق. ۳) حسن البصری، امام شعبی، ابراهیم النضعی حضراتلری حدیثلرنی آدملرگه آصاطلق اچون لفظن قویب معنالرنگنه سیل ولرن فکر ایتساک. ۴) یازونی طاوشقه سالو، شریعتکه خلاف بولمغان استینه، عربچه «یوم» نی «کون» دیبکنه یازکز «کن» یازو یارامی دیگان سوز بولمغاننی بلگاچ. ۵) «ملت» حالن تشنوچی مرجانی حضرت کتابلرنده، تفسیر «فوائد» ئیهسی حسین حضرت تفسیرنده، یازوغه عمرینک کوبن صرف ایدوچی عبدالقیوم الناصری کتابلرنده و بولاردن باشقه ذکر فلناچاق علیماز کتابلرنده اصول صوتیه نی اعتبار ایدب یازولری بزنگ اچون آرقه طایانچ بولغاچ. ۶) «شریعت مطهره» مز هر وقت بزرنی «اقتصاد» فه

یورمش وسیبیر یا ضیالیارینگ مجبتنی اوزینه جلب ایتمش ایدی. بو سنه ینه کارتینالر کورساتوب یورر گه چغارهق «نومسق» غه کلمشدر. مارت ۳-۱۵ قدر غورکین، کارتیناویستافکه سنی دوام ایتدروب «نومسق» دن سیبیر یانک باشقه شهر لرینه کیتدی.

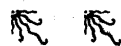
بو سنه کورساندگی کارتینالری ۵۰ دن زیاده بیوک کارتینا، ۱۵۰ دن زیاده ئهتودلر بولوب، آلتای منظره لری، فرغز و تاتار تیپلری و آنلرنک طورمشاری بیک مکمل و گوزل ترسیم ایتولمشدر.

ویستافکه گه کرگاچده برنچی نومرولی کارتینا «قارا کول» کولینگ یازغی وقتی، ۲ نچی نومرولی کارتینا «آرخیت» یاغه سینک منظرهسی، ۸ نچی نومرولی کارتینا «آلتای» تاتارلرینگ طوی بیراملری، ۱۹۲ نچی نومرولی کارتینا مامپی - رئیس روحانی نک کاملاوی - مراسم عبادتنی اجرا ایتووی و بوندن باشقه خلق تاندگی ایگیندلرگه عائد کارتینالر و مگگو فار ایله اورتولی آلتای تاغلرینگ منظره لری کورنوب انسانغه حسیاتلر بیره لر.

سیبیر یا خلقنه (مسلمانلردن باشقه) غورکین بیک تانوش بولوب آنک کارتینالرنی بیک یارانالر؛ ویستافکه هر وقت خلق ایله تولی بولغان کبک، ۳۰۰ و ۵۰۰ صوملی کارتینالرینه قدر آشغوب، آشغوب صانوب آلالر. بو یل غورکین جنابلری کارتینالرن کوبسن صانبی هم زاکازده کوب آلیدر. آلتای ایچلرن یوروب ترسیم ایتهسی خدمتلم بیک کوب دی.

بزنگ ایچون دقت ایتولورگه تیوشلیسی ادبیا- تسز، مدنیتمسز آلتای تاتارلرینگ بر نیچه دوقتور و آدوا کاتلر آراسنده مکمل بر رسام یتشدرولریدر. گرچه آرامز یراغراق بولسهده بو بردن بر تاتار رسامی بزنگ ایچونده مدار افتخار اوله بلور. روس ضیالیلری آراسنده رسام غورکین جنا- بلری ایله تاتارچه سویله شوب یوردکمه، اوزمنی چندنده ملی رسامزنگ ملی کارتینا ویستافکه سنده بولغان کبک حس ایندکمینیک یاشره آلمین.

نومسق. معلم ا. بیکقولی.

اندون بلیگاچ، آرطق «و» آرطق «ب» «اقتصاد» نی قویو دیه آکلاعاچ، کچمیری برده فاوشامی، نی طاوش ایشتلسه شونی یازیق دیب قچقرا. بالارغه حرفلرنی مخرجلری بله بلدرگاندن صوگ، آلازنگ «قایسی حرف بله قوییق» دیب صراولرن بتریکدی، طاوشنی ایگ زور قاعده دن بلیکدی. بزگه مونی ۲۰ یلدن آرطق بالالار بله شغللنومز، شولای یازوب هم یازدرومزدن تیزگنه بتماسدای فکرنی اورناشدردی. ج. آپاسی ننگ برنچی بختی: قزان گوپیرناسنده مگسکه یاقن تل بله سیلیر دیب ۳-۴ نی ئە یتبده قویب، بو تللرننگ قایسن اصل طوتیق؟ دی. «مگ» نیک بولسن؟ افراط بیروب، برهونگ «یوز بوری» کوردم دیگانن ایسکه تشره گنه، بو سوزی چرک: قزان گوپیرناسنده یاغی بله تیرهسی بله آزارق باشقا لقی بولر، کوب سوز اچنده آز ئرب یوغالب بتووی قیاش شیکلی بر حقیقتدر. راسیه ده مسلمانلرننگ اک کوب بیبری قزان بله اوفاده، بولارنگ تللری برسنگی برسینه یاقن آکلانی قالمی، باشقه گوپیرنا مسلمانلری بولارغه ئیرتنگه یاری. قزان آرطی (شوشی) اورننه (طوشی) یه (چوشی) کوهچکه (کومه س) پچاقغه (پیساق) دیبولری، زویه اویارلری (بولر)، (شولای)، (بلای) اورنینه (بولر) (شولی) (بلی) دیبولری لایش تیره لری (ئنه آلائی) اورننه (آنولی) (منه بلای) اورننه (مناولی) آلدای یل اوزننه (جهرنگی) دیبولری، مامادش تیره لری ننگ (فز) اورننه (فظ) آشاغز اورننه (آشاغظ) ایدل اورننه (ایزل) دیبولرنده تلگه آلاق آیرم یوق منه، بولار بارده کوب سوزلر آرالرنک یوغالب کیته چکلدر. ایکنچی بختی بز باشقه لرننگ (یوروب) لرنی (یرب) (ملح طوز) اورننه (طز)، (یازا) دی. بز، حرفدن نی، طاوش چقسه شونی یازا بز. یازو قاعده لری آراسنده طاوشنی ایگ یوغاریغه قویب، باشقه لرنی اورمکوچ ایسی شیکلی دیب قارامقده مز. اگرده بز، طاوشنی آغه آلساق ایدی، برنچی مرتبه ده گی «محرر» لرمز، بر کتابلرنده بلای، ایکنچی کتابلرنده باشقه یازماسلار ایدی. همهسی بر قالبده قیلغان

شیکلی بولر ایدی. ایسلامبولده ۱۳۱۴ سنه ده- ۶۷ عدد «معلومات» مجله سنده (ابوالقاروق) ع. املا طورسنده کوب نر- سه لر یازب حرفلرنی آیرا و قایسیلرن بزده بو بوق دیدنه اوزا. اما بزنگ «ترکی» تلنده طولب یاطماقده لر. «ط» حرفینه کیلب، سوز اورطالرنده «ط» ایشتلسه ده سکلی بولسه، «ت» قوییق دیب قاعده یاصاماق بولا. مثلا بز، «فرس» نی آط دیب یازغان، اول «آت» دیب یازارغه دیبلی بالالارغه بزنگ مگ بلاء بله طاوش ایره تو بزنی، آبرازدن تیرسنی توککنان شیکلی توکمکچی بولا. حزر آندی ذهن آلمی طرفغان نرسه لرگه اشانو زمانی اوتبره ک بارا. آننگ اچون ۱۵-۲۰ یلدرده ایسکی کتابلردای «ت» نی «ط» غه بایطاق «پ» لرنی تشر ب قالدرو لری، کیره کماسکه قویلغان «و» لرنی ارغطب طاشلاولری (کچمیری) گه زور یول آچب، فکرن قوتلادی. خادم المتلرننگ یازولرن بایطاغسینقن کوز آلدکوزغه قویارم. بولار غه غنه قناعت ایتماسا کز چورناوایمده حزر، یازب کورساترم. محترم مقصودی بله اچراشقانده سوزمزننگ کوبی یازو طورسنده بولب، بزنگ فکرگه زور فار- شوی: بر صورتده بولغان سوزلرنی کیتره مثلا بز «اچ» سوزن برده علامت قویمی ئەلله نیچه بیرده یرته بز. اورنی بله مقصودی بیک نق اوتی. «چای اچ»، «پچاق اچن کیتدم»، قازغه خطابا «بار اچ فاناطک بله»، «آی بوکن اچم اورطا»، «بزنگ صا- رق «اچ» باش»، مندی بلمسز سوزلر، سزنگ یازوده ده کوب طابارغه بولا. جمله دن برسی عربچه «بوم» سز آکار «کون» یازاسز. «قایه مینم کون اینگمنی کیترب بیر» منده نی، اشلپیز؟ ینده سز «ملح» گه «طوز» یازاسز «ئنه شول قاین طوزن کیتر». بونان کوب اورنلرده ده طابارغه بولاده مندی بختلرنی ازایطمیچی اورنی بله اوقلا دیب فصقارتب قویماقده مز. مثلا عربچه «عین» ۱۵ معناسن طابارغه بولر بر صورت یرله یرتلب مقصود اوتالوده آورلق چیکمیز. بالالار، مقصودی، حمیدی کتابلرن بزنگ مسلککه موافقراق

نی، اورنی بلہ فالن و نچکہ اوقلولرن کورساتب «قرلار»، «آیاقلار» یازلر اما «یوزلار، کوزلار» یازلہماس دی.

مطبوعاتکە خدمت اینوچیلردن: شاکر جان الحمیدی بزنگ فکرگہ تمام قوشلب، حتی ایسکبدن «یوم» نی «کون» دیب قویارغہ قوللار بز کونب بتسہ ده، «کن» یازا. طاوشنی اعتبار ایدون کورہمز. کتابلرن شوکار کورہ بالالار اوغرغہ بیک اصاط. بز اول معلملرینہ کوبسنچہ بر حرف طانہغان بالا کیلو دن، آرطق کوب بولولرندن، آزابنی کوبرہک کورمکہ مزلر. اول خلقلرینہ ده آغاچنگ جوان باشندن کوتارر گہ طوری کیلولری شیکلی، بزگہ ده جوان باشندن کوتاررگہ طوری کیلمکہ در.

زورراق بیلرگہ بالالر بایطاق خدمتلر کرگاندن صوگ بار مقده لر.

۱۵ - ۲۰ یل بولدی مطبوعاتمز کوبہ یودن محر لرمزنگ کوبلری «و» نی قرب سبرب توگولرن کورہمز. بردہ کبرہک بیر یوق بر سوزنی ۳ حرف بلہ قویب بولغانده، مقصود اونالگانده، آرطق «و» نی قویو فارانی، کوزنی عمرنی یونغہ بترب، مطبعہ گہ آرطق خدمت، کتاب حقن کوتاروگنہ دیب، فائده سز اش دیب قاریمز.

تیل، بیغلوب، طوغدی، طانیشو، آلیب، بیریب، آندا، مندا، بارغاندا، بلار بازسیدہ او یغور تلی بز ترکیلر بولای سوبلاشمیز یافطیقنی بز قیاشدن کتکان شیکلی، آغہ بارونی، اتحاد لساننی، و هر بر اشلار بزنی «مکتب» بالالارندانغہ کتوتیمیش. آلارنی آکلطب، اصاطلق بلہ، اوز سیلاشولری بلہ اوقطیق!

عبدالله بن تاج الدین الکچمری.

یازلودن راحتلاب شادلانا شادلانا اوقیلار.

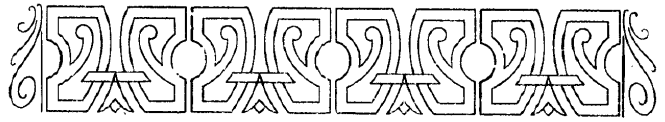
مرجانی حضرت «مستفاد الاخبار» ندہ «قیلساق» نی «ی» حرفن تشرب «فلساق»، «قیلوب» کزنی «ی» «و» نی طاشلاب «قلب»، «اورونسوز» نی «اورنسز»، «اوقولا» نی «و» نی تشرب «اوقلا»، «فورقوب» کزنی «فورقوب»، «فالطوراب» نی «فالطراب»، «کیلوب» نی «کیلب». «و» نی طاوش چقمغاچ قویمغان. محمد چلبی «محمدیہ» سنک «طوروب» نی «طروب»، «ایرشوردوک» نی «ایرشردک»، «ایشوت» نی «ایشت»، «طوتوب» نی «طوتب»، «طشوندن» نی «طشندن»، «طاشون» نی «طاشن»، «اوقوتدی» نی «اوقندی» یازمشلر، طاوشقہ اعتبار ایدلب یازلودن، بزنگ مسلکنی قوتلامکہ در.

الله یار حضرت: «ایشت اما قایو سوز بولسہ بهراق - قولاغکہ آنی حلقہ قیلب تاق». «ایشوت» نی «ایشت»، «قولاغیکہ» نی «قولاغکہ» دیب «ی» نی طاشلاب، «قیلوب» نی «قیلب»، «و» نی توشرمشدر. حسین حضرت «فوائد» تفسیرندہ آدملرگہ اصاط، و اوز تللرندہ آکلطونی فصد ایدب، «قیلبیلر» نی «قلیلر»، «ایتوب» اورننہ «ایتب» «قایتوب» نی «قایتب»، «آلشطورسہ» نی «آلشطورسہ»، «اوطنغہ» نی «اوطنغہ»، «تریلای کومولگان» نی «تریلای کوملگان» یازمشدر.

ملنمز ایگ غافل وقتندہ، خدمت کورساتوچی عبدالقیوم الناصری ایسکی یازلرداغی کوب «ت» لرنی «ط» غہ آلشطردی «اولدی» نی «بولدی»، «وار» نی «بار»، «کلوب» نی «کیلوب»، «نچہ» نی «نیچہ»، یازیق دی. وار، اولدی، کلوب، نچہ دیب سیلاشمیز دی. کتابلرندہ بر آز «عرب» سوزلرنک قوشماسہ ایدی، طاغیک اصاطراق بولر ایدی. کوب «ی» لرنی طاشلامش مثلا «طشینہ» نی «طشہ» دیب قویمشدر. کوب محررلرمز «تاتار» دیب یاز-غانده «طاطار»، «آنالادر» نی «آطالادر»، «تونا-شقان» نی «طوطاشقان» یازمش.

ع. الناصری علامت جمع بولغان «لار» بلہ «لر»

روسیه ده مسلمان مسئله سی .

غ . آلیسوف نڭ « روسسقايا ميسل » ژورنالده باصلغان مقاله سی .

II

۱۸۹۷ نچى يلىنڭ جاينڭ « قلمه منس » (Клеменцъ) خانم شىمالى مونغولىه ده « باين تسوقتو » (Байнь-Цокто) قېرىنڭ ، اوستنده يازولر بولغان ايكى طاش باغانا تابدى . فن آقاديپمياسى اعضاسندن ۋ . رادلوف بو يازولرنى كشىنى ايدوب اووقدى . آقا-ديپيا باصدروب چىاردى . صكره آكلاشلىدىكه : بو يازولر ۷ نچى عصرده مونغولىه ده گى تورك خانلرينڭ باش وكيلى (كانسسه لرى) بولوب طورغان حكيم « طونيوفوق » (Тонюкукъ) نڭ اوزى طرفندن ياز-لغان ترجمه ۋالى (بيوگرافيه سى) ايكان .

بو « طونيوفوق » نى اوز وقتى نڭ بيسمارقى ديب ايتورگه ممكن . چونكه اول ، ضعيف انوب طارا-لغان تورك قبيله لرن برله شدرگان ، تورك خلقن قىطاي قول آستندن قوتقارغان و غرب گه طابا تجاوز ايتيه باشلاب قوتلى بر حكومت تشكىل ايتارگه موفق بولغان . لىكن آخرنده اوزى ، بيسمارق شىكىللى ، كوزدن تو-شكان هم بيسمارق شىكىللكوك اوز ترجمه ۋالىنى يازوب قالدىرغان .

طونيوفوق اوزينڭ ترجمه ۋالىنى اوشبو روشچه باشليدر :

« مين ، حكيم (Мудрый) طونيوفوق قىطاي حكو-منه فوشلدم . چونكه تورك خلقى قىطايلىرغىه تابع بولدى . تورك خلقى اوزينڭ خانلرى ايله انفاقدى ياشى آلمادى . قىطايلىلردن آيريلوب مستقل خانلرغىه تابع اولدى . آنلرنى ده طاشلاب بنه دن قىطايلىلرغىه قايندى . لىكن ، كوك (خدای) تورك خلقينه دائىما : « مين سىڭا خانلر بىردم ، سين اوز خانلرگنى طاشلاب قىطايلىلرغىه كيندىڭ » ديب ايتيه و آچولانا ايدى .

چونكه تورك خلقى قىطايلىلر قول آستينه نوشدى . تورك خلقى اولدى ، هلاك بولدى . شولاي ايتوب تورك - شىپر (Тюркь-Сиръ) اوز مملكتنده برك حاصل ايتارگه موفق بولا آلمادى .

لىكن قىطاي حكمدارلرينڭ سرى دائيره لرنده تربيه كوروب ، قىطاي نڭ نل ، عرف ، عادت لرن و خصوصا قىطاي حكومتى نڭ اسرار و پلانلرن بلىگان طونيوفوق سايه سنده تورك خانلرنى « ايلتره س خاقان » قىطايلىرغىه قارشى باش كوتاردى . اوزينڭ خلقنى قىطاي قول آستندن قوتقاردى همده « صارى دىڭز » گه قدر بولغان شىمالى قىطاي ولايتلر بنه هجوم ايدوب دهشتلى صورتده طالاولر اجرا ايتارگه باشلادى .

قىطايلىلر بونلرغىه قارشو طوره ، بعضا شىدىلى ، بعضا ضعيف بر صورتده بونلرنڭ هجوملرن دفع ايتيه لر ايدى .

ايلتره س خان برلن طونيوفوق شىمالده و جنوبده بر نيچه مرتبه لر صوغشىدىلر . « اوغوز » لرنى ضبط ايتدىلر . آخرنده ، اوزلرينڭ اوردولرن قشش كونى قارلر ايله اورتولگان آلطاي طاولرى آرقىلى اوتكا-روب « بالقاش » كوللرينه قدر كينلرك غربى تور-كلرگه هجوم ايتدىلر وشول تيره ده « توركغاش » خلقى برلن صوغشىدىلر .

ايشته ، طونيوفوق نڭ مهارت و متانتى برلن حرکت گه كينلرگان اوشبو روحلى خلقى ، اول وقتك تورك قبيله لرى ايله مسكون بولغان اورتى آزيداغى « اينچو » يلغىسىنى (صدرىانى) اوتوب ، آزيانڭ اڭ جنوب غربى چيئنه گى « تيمرفيو » غه (قاسپى دىڭزى بوينده غى « در بند » گه) قدرلى باروب چقىدىلر .

دييك ، كه بوندىن ۱۲۰۰ سنه لر مقدم ، كوچلى و برلكلى تورك خلقى بر دىڭزدن ايكنچى دىڭزگه قدر ، قونلى داوول شىكىللى بتون آزيانى طابتاب اوتوب كىتمه شلردر . بو وقتلرده اصلاو قبيله لرى بيزانتبه مملكتى نڭ دوناي ولايتلر بنه هجوم ايدوب طالاولرلن شغل لنه لر ؛ ۋىليكوروسلرنڭ قارت بابالرى قارپات طاولرندن شرق گه طابا ، حاضرنده روسيه دن عبارت

حفيد لرندن «باطى» دغى روسيه گه هجوم ايدوب روس نىڭ عسكرون جيڭدى، شهرلارنى ضبط ايتدى، چركاولر، مناستيرلر و سىرايلرن طالادى، هر يردە زور خرابلىق بېردى، اوزىنىڭ صحراوى مدهش آتلى عسكرى ايله «نوۋو غورود» غە قدر كىلوب يتدى. آندىن سوڭ غەرب گە يونەلب، اصلاوانلىق نىڭ بېشىگى بولغان وينگرىيا گە كېتىدى. فقط آندەغى چەلەر نېمىس غېرسوغلىرىنىڭ ياردەملىرى ساپەسندە «باطى» نى كېرە قايتورغە مجبور ايتدىلر.

اول وقتلرغە قدر توركلر كوردن ايران غە كېرە باشلاغانلر ايدى. جىنگىزنىڭ تضييقى آندىنلىق نىڭ حركەتلرن دىخىدە فوتلندردى. تورك خانلىرى كوچوك آزياغە (آناطولى غە) طابا كىرگە و خليفەلر طرفندىن ياردەم گە دە چاقىر پلورغە باشلايدىلر. شويەلەككە، تىرىجا كوچە بوب عالم اسلام اوزرىنە غەربلرنىڭ حا كېيىن بىردىلر و اوز لرى يىڭى بر «عثمانلى حكومتى» تاسىس ايتدىلر. «باطى» اوزىنىڭ بر طاقم كوچە قىبىلەر و مجوسى خلقلردىن - مونغولىيە و اورتە آزياننىڭ ئىللە نېچە تورلى مېختلىق قوملردىن - عبارت اوردوسى ايله «ۋولغا» نىڭ توبان باشىنە اورنلاشدى. بو وقتدىن اعتبارا روس ايچون آلتون اوردان تاتار حا كېيىندىن عبارت فلاكت دورى باشلىدىر. بونلرغە «تاتار» دىيولونىڭ سېبى، باطى اوردوسىندەغى عسكەرنىڭ اڭ زور قىسمى مونغوللردىن عبارت بولماينچە تاتار قىبىلەلردىن عبارت بولويىدىر. تاتار اصلدە بر قىبىلە نىڭ اسمى اولوب، بارە طورغاچ نېچكە بولسە اوزگارتىلوب شول قىبىلەلرنىڭ بارسىنە برعمومى اسم بولوب كېتكەنگە اوغشىدىر. بو «باطى» اوردوسىندەغى خلقنىڭ تلى توركى اولوب، سەمەرقندە، كاشغەردە، اورتە آزييا صحەرلرندە، قىرىم دە آزيياى صغرادەدە شولوق عمومى تلى بىرلن سويلەشلەر؛ لىكن شىوہلرى گە باشقەراق ايدى. جنوبى روسيە چوللر يەنە و قىسما بىزانتيە مەلىكتنە كوچكان توركلرنىڭ كوردن بېرلى سويلەشە طورغان تىللرى اوشبو عمومى تورك تلى اولەشىدىر.

بولغان زور تىگىزلىك صحەرلرغە طوغرى حركەت ايتەلر ايدى. شول وقتلردوق دىراك اورتە آزيادە، سو - غىشچان يىڭى دىن نىڭ (دىن اسلامنىڭ) بىرنچى فرقە واعظلر عسكرى كورنىمگە باشلايدىكە، بوندىن سوڭ تورك خلقى نىڭ بتون مەقدرانى اوشبو دىن ايله بىرگە باغلانمىشدر.

۶۷۰ نچى يىلدە خليفە معاويە نىڭ نائىبى سەيدىبن عثمان (Саидъ-Ибнъ-Отманъ) بخارا توركلرنىڭ قول آستىدە اڭ محكم قلغە سانالغان سەمەرقندىنى ضبط ايتدى. و ۷۱۴ دە، اورتە آزيادە دىن اسلام ناشىرلرنىڭ اڭ مشهورلردىن اولان «قتىبە» كاشغەرگە باروب يتدى. بىش يوز يىللر اوتدى. مونغول كىنازى «يسوغاى» نىڭ طول خاتونى مونغولىيە دە «اونون» نەرى بويىندەغى اورمانلردە اوزىنىڭ بالالارى ايله قاچوب طورا، قوشلر، بالقلر و اولان طامرلرى ايله زىقلنەلر ايدى. شونىڭ اوغلىلردىن «تىموجىن» آدى بىرىسى صحرا ياشلرنىڭ مەقتىرانى ايله دوستلاشدى، تىرىجا اوزىنىڭ نەفوزىنى آرتىردى، قورقنچلى قىبىلرنى دفع ايتدى و آخىرنە ۱۲۰۶ نچى يىلدە، مونغوللر و توركلر ايله مسكون بولغان بتون مونغولىيە گە حا كم بولدى ھەم اوزىنە «جىنگىز خان» عنوانى بېردى.

تىموجىن اوقورغە يازارغە بىلمى ايدى. اوزىنىڭ اطرافىنى، شىرقى تەركىستاندە يىشاوچى تورك خلقىنە منسوب، اوبغور مأمورلرى ايله طوتىردى. قوتلى بر كوچە حكومت تاسىس ايتدى. اوزىنىڭ وحشى اوردوسىنى تورلى طرفلرغە يباردى. بعضا اوزى آلوب كېتىدى.

تىموجىن پىكىن گە داخل اولدىغى حالدە شىمالى قىتابىنى، بتون اورتە آزييا ھەم افغانستاننى ضبط ايتدى. اڭنىڭ عسكرى قىققازغە كىلوب يتوب قىققازنى آلدى. «قالقا» نەرى بويىندە، پولوۋىتىس صحەرلرنىڭ صوغشوب پولوۋىتىس و روس كىنازلرن جىڭدى. قايدە خطر بارلىغىنى ايسابلە و حقندە روس غە بو بىرنچى تىنبىيە ايدى.

اوشبو واقەدەن بر نېچە يىللر سوڭ، جىنگىزنىڭ

بيروپ طورون كورساته لر ايدى. بوندن باشقه، خاننك چادري ياننك خرستيان چاسوۋنەسى بولنووى شونك هيچ كەدن ياشرماينچە، باشقه خرستيان مملەكت لرنەگى شەيكلىلى، آچقەن آچق چركاۋ موغىلوب، چركاۋ يرلرى يرلانووى خاننك خرستيانلنك غە ميل ايتووينە علامت سانالا ايدى.

فقط بو «علامتلىر» بارسيدە پاپا وكيلىلر ياننك اوز كوكللرن يوانا طورغان بوش اميدلردن عبارت ايكل. نلگى بيك تيز آكلاشلدى: اوچيوز بلدن يرلى تورك قبيللرى آرهسينە طارالوب كېلىمكە اولان اسلاميت نق طامر جايوب باشقه مەزھبلرگە يول يېر. مەدى. شامانيزم تدريجا بتدى، خرستيانلق كرتلمە. دى، شويەلەلكلە هم آز يادە، هم باوروپادە توركلك اكل اخلاصلى مسلمان بولوب كېتىلر. بخارا علوم اسلامبەنك مركزى بولدى. بيزانتيە مملەكتنك شرقى روما خرابەسى اوزرينە قورولغان يىكى تورك مملەكتى نك حاكىمى اوزن محمد (عليه السلام) نك خليفەسى، بتون مسلمانلرنك رئيس و اميرى ديه اعلان ايتدى. تورلى تورك قبيللر ياننك قوشيلوب برلەشولرى دين اسلام غە قوت و ممانت يېردى و روسلرغە دە اوشبو برلەشوب نغىغان بر قوت ايلە طارتشورغە طوغرى كېلدى. «آلتون اوردان» حكومتى تدريجا اوزينك اولگى كوچەلك معيشتنى طاشلاب يىكى مدنيت گە كرو، يىكى ديننى قبول ايتو برلن مشغول بولغان وقتدە، روس كوچ جيو و اوزينك يىكى مركزى بولغان مسكاو تيرەسندە نغو برلن مشغول، مەدە مسكاو كانالرينك مھارتلرى سايبەسندە روسلرنك حكومت قوتى آرتقان صاين «آلتون اوردان» نقى كىمى بارا ايدى. بوتكە باشليچە سببلىرى: «آلتون اوردان» خالقى نك كوچەلكدن مدنيت گە كوچولرى سببلى اصول معيشتلرنە بولغان زور آلاماشنو، اوز آره بولغان داخلى نزاعلر و اورتە آز يادە بولغان خلقلر آرهسندەغى دائىمى صوغشلر، خانلقلر آرهسندە بولغان نضت نزاعلرى سببلى هر وقت خوف خطر بيروپ طورغان خار جى طنچسزلقلر شىكلىلى نرسەلردر. مسكاو

«باطلى» طرفندن تاسيس ايتلگان بو يىكى حكومت نك دينى، اوزلرينك صحرا دە وقتلرنە اعتقاد ايتديكلرى مجوسيلەكن عبارت ايدى. رسمى صورنە بر دين قبول ايتو مسئلەسى قوزغالسە دە بايتاق وقت لر حل ايتلماينچە طوردى. باطلى خاننى خرستيانلق غە اوندەرگە ۱۲۴۶ نچى يلدە روما پاپاسينك وكيلىلرى «پلانودى - قارپىنى» هم «بەنەديكت» اسملى آدملر كېلديلر. باطلى نك امرى بو يونچە بولنر ايكى اوت آرهسندن اوتارگە و تزلرى يرگە تېماينچە گە اوچ مرتبە سجاە فيلورغە مجبور ايتلديلر (*).

پاپا وكيلىلرى خرستيانلق غە كورگە اوندە گاج «باطلى» آنلرغە بويە جواب يېردى: «قانلى صوغشلر سويە طورغان جسور بر خلق غە خرستيان دينى فائەسزدر. چونكە خرستيان دينى صوغشنى منع ايتە. شونك ايچوندە اول ديندەگى خلقلر ضعيفدرار.»

پاپانك بو وكيلىلر برلن يبارگان غراموناسى (مكتوبى) روسچە و تاتارچە تللرگە گنە توگل، حتى عربچە گە دە ترجمە ايتلگان ايدى. بوندن آكلاشيلە در، كە بو وقتە عربلر يعنى مسلمانلر «آلتون اوردان» غە كېلگانلر هم يخشوق اهميت كسب ايتكانلر ايكان. پاپانك بو وكيلىلرى «آلتون اوردان» دن ەو. نغوليه گە باروب، آندە «غايوق» اسملى يىكى بر الوغ خاننك صايلانو رسمىنى كورگاج، تاتارلرنك اوزاقلماينچە خرستيان ديننى قبول ايتو احتماللرى بارلغينە دائر بعض علامتلكورديلر. مثلاً: بو الوغ خاننك آناسى خرستيان مەھبندە اولوب، قاتولىك ماناخلرن چاقرتقان ايدى. خاننك باش مينىستىرى (قوداق) هم سرائى مامورلر يە خرستيانلر ايدى. خاننك اوزينك دە خرستيانلق غە كره چكىنە «نق اشانا لر» و بوگا دليل ايتوب، خاننك اوزى يائينە خرستيان سۇباشچىپننكلرن چاقرتوون هم آنلرغە معاش

*) «Западная миссія противъ татаръ язычниковъ и особенно противъ татаръ мусульманъ»
«نراسوسيلتسى» نك شول اسملى اثرينك ۴ نچى بيتندە

بارسنى دە دىرلك تدر بجا ضبط ايتوب بتردى. حاضرندە روسىيە قول آستىنە كرمى قالغان تورك خلققارى: تر كىبە دە بولغان عثمانلى توركارندن، شىمالى ايرانك بولغان آذربايجان توركارندن، تركستان چىنى دە ومونغولىيە دە بولغان بعض تورك قىبىلارندن عبارتدر.

روسىيە دە يشاوپى توركلر، اصل تركىيە نىڭ اوزىنە يشاوپى توركلردن كوبرە كدر. اگر دە بجر محیط كىمىر ساحلىنە، بىك كوب مقدار دە مونغول قانى قاتناشقان خلقدن عبارت غىايت منتظم و قوتلى بر حكومت، كىسا كدن ميدان غە چەوب قوبىغان بولسە، احتمال كە، ۱۲۰۰ يىللك حكىم «طونىوقوق» نىڭ بىوك غلبە ايله دهشتلى طالاولار اجرا ايتدىگى كىك بىرلرنىڭ هر قايسى حاضرندە روسىيە قول آستىنە بولغان بولور ايدى.

روس - ياپون صوغشىندىن سوڭ مانچوريا ومونغولىيە روسىيە حكومتى نىڭ داخلى مسئلەلرى جملە سندن سز بىلوب طاشلاندى. اما، درجە مدنيتلىرى مختلف واحوال روجىلەرى تورلى عصرغە عائد بولغان مىليونلرچە تورك مسلمانلر روسىيە دە باقىدلىر. بونلر آرهسندە كوجەلر دە بار. قرون اول و قرون وسطا ايران مدنيتنە منسوب بولغانلر يە بار. روس حا - كىمىتى آستىنە يشاب اوزلر يە مخصوص آيرم بر مدنيت حاصل ايتكانلر يە بار. بونلر آرهسندە خالص توركلر، ياكە خالص تورك ديورلكارى بولنديقى كى، توركلەشكان ايرانلر، توركلەشكان مونغوللر، توركلەشكان فىن قىبىلەلرى، توركلەشكان غروزلر و بعض بر قسىلرى آرهسندە (مثلا ۋولغا بويلرندە) اصلاو قانى ايله قاتناشلىرى يە بارد. لىكن بو قوملرنىڭ بار سىنڭ دە توشى (يىرەسى) تورك خلقى، بونلرنىڭ عمومى تللىرى توركچە و بارسىنڭ دە دىرلك دىنلرى - دىن اسلامدر. ايشتە، اوشبو ۲۰ مىليونلاب تورك مسلمانلرنىڭ تمدن و ترقى يولندە حرىكللىرى مسئلەسى، روسىيە حكومتى طرفىدىن حل ايتلوى لازم كىلگان عومومى حكومت مسئلەلرنىڭ شىرق گە عائد بىك مەم بر قسىمىدر. (آخىر بار)

كانازلى تاتارلرنىڭ بوندى ضعيفلىك وقتلردىن بىك اوستا استفادە ايتارگە باشلايدىلر. دىمىترى دونسكوى تاتارلرغە وىرگو تولودن طوققادى و «قولبىقوف» صحراسىنە تاتارلر برلن صوغشىدى. طوقتامىش خان، اوز آره نزاغلاشمقە اولان تاتار فرقلرن موقتا برلەشدروب ۱۳۰۱ نچى يىلدە مسكاونى ضبط ايتدى، لىكن «قربىل» نى آلا آلمادى. آنىڭ دقتى اوزىنڭ يىكى رقىبنە يعنى تىمىرلنك گە چويرلىدى و تىمىرلنك آنى جىڭدى. ۲۰ يىل سوڭ تاتار خانلردىن «يەدىگاي» (Едига́й) يىكىدىن مسكاوگە هجوم ايتدى. لىكن «قربىل» بونسىندە دە سلامت قالدى. سڭرە قريم، قزان و آستراخان خانلىقلىرى نىشكىل ايتدى. «مسكاو» ھىمىشە زورايا، كوجە يە و تاتارلرغە قارشو نجاوزى حرىكت گە حاضرلە ايدى.

۱۴۴۶ نچى يىلدە سابىق «آلتون اوردان» خانى نىڭ اوغلى قاسم، اوزىنڭ قرداشى قزان خانى مھوددىن قاچوب آلتون اوردان مسكاوگە كىلدى. مسكاو كانازى ۳ نچى واسىلى آنى خوش قبول ايتدى و تا - تارلرغە قارشو صوغشە يباردى. آخىرندە آكارغە، حاضرگى رەزان گوبرناسندە، اوقا نھرى بويىندە مىشچىرسكى شھرىنى بولەك ايتوب بىردى. شولاي ايتوب، تاتار خانلردىن راضى بولمىغان مسلمانلرغە النجا ايتو ھم برلەشوب تاتار خانلر يە قارشو طورو ايجون روس كانازى قول آستىندە كچكنە بر مسلمان حكومتى باصالدى و فى الحقيقە مسكاو كانازلى تورلى تاتار خانلىقلىرى آرهسندە غى نزاغ و رقابتدن قاسم خانلىقى واسطە سىلە كوب استفادە ايتدىلر. اوشبو حال ۱۶ نچى عصر دە ايۋان غروزلنى قزان، آستراخان و سىبىر تاتار خانلىقلىرىنى ضبط ايتارلك قوت حاصل ايتكانچە گە قدر دوام ايتدى.

۱۵۵۲ نچى سنە ۱ نچى اوكتابردە ايوان غروز - نى نىڭ قزاننى ضبط ايتووندىن، ۱۸۸۱ نچى سنە ۲ نچى يىنوار دە اسقوبلىق نىڭ «كوك تپە» دە تركمىنلرنىڭ كۆزور قوتلرن سىندىرغان وقت غە قدر بولغان مدت اچندە، روسىيە تورك قوملىرى برلن مسكون بولغان بىرلرنىڭ

بدنچی سطرده خط اورنده مبهم کلمه وار،
بر کلمه می ایکی می ؟ معلوم اولمادی .

ینه مذکور تارخاندن اون چاقروم مشرق
طرفنده « ایدل » بوینده طاغ باشنده « مانط باشی »
دیب مشهور یرده بر طاش وار، اوزونلغی یدی
چیرک و اینی ده اوچ چیرک، فالونلغی آلطی ویرشوکدر .
آنده اوشبو سوزلر طوقز سطرده حرکتلر ایله یازلمشدر :

۱ الحکم لله العلی الکبیر

۲ میرزا ابراهیم آنالی اول شهید

۳ حاج بلوب کلورده رحمه

۴ الله علیه رحمة واسعة

۵ وفات یاطوی تاریخ

۶ جیات جور جیار بش

۷ جال محرم ایخی

۸ ایکنچی کوان

۹ آت

اوشبو تاریخ، چواش لسانی اوزرنه یازلمشدر .

ترکیجه سی : یتى بوز بکرمنچی یل محرم آی ایکنچی
کون ایدی، دیمکدر .

بلوب کلمه سینک باش حرفی بیک ظاهر ایمس
احتمال قاق ایله اولمقی .

ینه مذکور « تارخان » دن اون بش چاقروم،

« تتوش » طرفنده « اروم » دیگان موقشی اولینک

صحراسنده ایدلن آلطی چاقروم یرانلقده بر طاش

وار . بیوکلیکی ایکی آرشین و اینی ۱۵ ویرشوک .

آنده سکز سطر (۱) ایله آچق یازو ایله یازلغان

اوشبو عبارت ایلان حرکتلری هم نویلغان . اوشبو

طاش تیکراسنده یازوی بلنمگان غیر طاش هم وار .

۱ الحکم لله العلی الکبیر

۲ احمد اغان الفحس

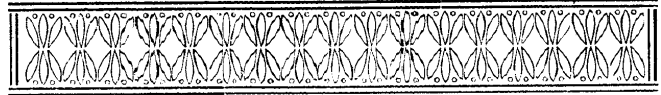
۳ انی زیارت بو رحمة وا

۴ سعة وفات یاطوی

۵ تاریخ چور

۶ جیرم بیالم جال محرم

(۱) مکتوبده بدی گنده سطرده . «شورا» .

آثار قدیمه

سهر اوبازنده « تتوش » دن اوتوز چاقروم
و « ایدل » دن اوچ چاقروم مسافه یرده « الوغ تارخان »
قریه سی وار . بو قریه ، شهر « بلغار » دن اوتوز
بیش فرق چاقروملر یرانلقده اولدیغندن (گرچه
ایدلنگ ایکنچی طرفنده اولسه ده) تاریخ ایچون
اهیتی الوغدر . شهر « بلغار » کی پایتختدن یراق
اولغان بر یرنک حالی تاریخ صحیفه لرندن یراق
قالورغه تیوشلی دگلدر .

شونک ایچون مذکور « الوغ تارخان » اطرافنده
اولغان آثار قدیمه فی محترم « شورا » صحیفه لرینه
درج ایتمک مناسب اولسه کرک . بن بو طوغروده
اولغان معلوماتنی اشانچی منبعلردن ، ایسکی یازمه
نسخه لرندن کوچردم .

« الوغ تارخان » مقبره سنده بر طاش وار ،
اوزونلغی ایکی آرشین و اینی ده اوچ چیرک ، فالونلغی
یارتی آرشیندر . اول طاش غه اون اوچ سطر
اولرق اوشبو سوزلر یازلغان ، رسم خطی خط
کوفی گه اوخشاوی :

۱ هو الحی الذی لایموت

۲ وکل حی سواه سیبوت

۳ عالم لارغا بر شی قیلغان

۴ آلارنی سوگان مسجدر

۵ عمارت قیلغان اکوش خیر

۶ صاحبی مسکین لار

۷ سوگان — حوجه مر علی

۸ عثمان اوغلی نمغای

۹ هم السواری وفات او

۱۰ لغان در بو تاریخ یتى بوز اون

۱۱ تورتنجیده جهادی الاول

۱۲ آینک اون آلطنچی

۱۳ کون اردی

آنالر یتشدرمک ایچون «آنالر مکتبی» آچارغہ احتیاج وارلغندہ شبہہ یوق. ایمدی بوکونلر دہ خاتونلرغہ علم اوقوتوق لازم ایدیکندن بحث قیلوق بیہودہ اولوب بحث ایدرگہ تیوشلی اولانی ایسہ «نہ روشک اوقوتوق» مسئلہ سیدر. خاتون، انسان اولدیغندن اوزینک باشینی نورلاندرغہ و آنا اولوق چہتندن قلبینی صافلاندرر غہ محتاج ایدیکی معلوم. بونلردن برنچیسى سببندن خاتون، طوغرو دوشونمک و ایکنچیسى ایلہ دہ طوغری حس ایتمک اوگرہ نر. اوشبو ایکی خصلتندن معروم خاتونلر، حیات صوغشلرنک ایرلرینک مغلوب اولمقلرینہ وسفالتدہ قالمقلرینہ سبب اولورلر. بو ایکی خصلتندن معرومک سببندن پک کوب خاتونلرک، شفقت و مرحمت پردہسى آستدک اوزلرینک اولغلرینی قزلرینی خرابلق دگزلرینہ غرق ایندیکلری کورلور.

خاتونلردہ عقل ایلہ حس آرتوی انسانلرنک یو-قاری کتمکلرینہ و استقباللری پارلاق اولیقینہ علامتدر. محاکمہ سندہ متانت و حسیاتندہ سلامت اولان خاتونلرغہ مالک اولان ملتلر ہیچ شبہہ سز ترقی ایدرلر. ضعیف عقللی، یا کلاش حسلی اولان خاتونلر غہ مالک اولان ملتلر، اوگی آنا قوللرنده اوسمکده اولان بالالر قیلندن تربیہ سز اولورلر. خاتونلر ایچون ائک لازم اولان کمال شفتت ایلہ جدیتدر. ایشته تأسیس ایلمش «آنا مکتبی» دہ اوشبو اصول اوزرنده درس اوقوتوله چقدر.

«آنا مکتبی» نئک معلملری، خادمه لری بتونسی شفتت و مرحمت اوزرنده جدی تربیہ ویره چکلردر. بوندہ فارانغو یوز، یمان سوز، عارسزک اولماز. دیانت، ناموس، انتظام، نظافت، تمیزک برنچی مقصد طوتلنور.

پاک سود ایمگان بالالر آراسندہ اوصال ایلمشلر و آزغون یولداشلر سببندن بد بخت اولمش بالالر کوب کورلور. ایشته «آنا مکتبی» دہ اوشبو خصوص غہ آپروم دقت ایدلنہ چکدر.

بزم طرفهزدن تأسیس ایلمش اوشبو «آنا مکتبن» دن هر بر قز عالمه اولوب چیقماسده انشاءالله

۷ جیرم سکرکوان آت

بونئک تورکیچه سی : یتى یوز یکرى بش یل محرم یکرى سکز کون، دیبکدر.

«الوغ تارخان» نئک یاننده «قالا اورنی» دیب آتالغان اورن واردر. بو طرفدن اسلام اثرلری تابلمقده در. اوتکان یل صوقا صوقالاغانده بر تورلی نرسه لر نابولدی؛ فاراشده کمر (بیل باو) تیمورلرینہ اوخشاولی اوستینہ «الله» دیب آلتون ایله یازغان خط نسخگه اوخشاشلی. بو نرسه بر یرده بیک کوب نابولدی «الله» کلمه لری هر بر نده یازلغان، یالت ایتوب تورادر. باشقه ماده لری چریگان «الله» کلمه سی ایله تیمور اوخشاشلی ماده آراسینہ یفک کبی بر ماتیریہ قویلغانلقی آچق کورینوب تورادر.

اورینی باروب فازیغان کشیلر بونئک ایله برابر قایراقلر، کومرلر، معدن قالدقلری تابقانلر، لکن یر خواجہسى آرتوق قازورغہ رخصت ایتمگان. ملی موزہ خانه آچلسه بونلرینی هدیه ایتمک مقصدیلہ، یاشلر تابلغان ماده لرنی صاقلامقده لردر. م. فاتح. مرتضین.

زیب و بلیغیم

آنا مکتبی.

اوشبو کونلردہ استانبولده قزلرغہ مخصوص «آنا مکتبی» اسمی ایله بر مکتب تأسیس ایلدیکی غزته لردہ یازلمش ایمدی. بو مکتب حقندہ مطبوع بر رساله اداره گہ کلدی. پروغرامی و نظامی اوشبو قسقه رساله دہ بیان ایلدیککندن، ترجمه ایدوب بوندہ اورنلاشدرمقنی موافق کوردک. هر شینی بیلوب طور-مق یخشیدر. رساله نئک مضمونی اوشبودر: «بالالرنی گوزل تربیہ ایدرگہ قدرتلری اولاقچ

عبارت اولاجق و مهکن قدر کتاب بیرینه شفاهی
رونده اوقوتولنه چقدر. حتی معلمه لر، تنفس و آش
وقتلهنده تریبه اصلینه اهمیت ویره چکلر در.

امتحان و تعطیل. هر ییل اییون آینهده عمومی
امتحان اجرا قیلنوب اییول، آغوست آییری تعطیل اولور.
قبول شرطی. شاگرد لر «لیلی»، «نهاری»
دیه ایکی قسم اولور. «لیلی» قسملر ایچون تریبه
حقق اوشبو رو شده تعیین ایدلمشدر: برنجی سنه ده
هر آی ایچون ۱ صوم ۶۰ تین، ایکنچی سنه ۲ صوم،
اوچونچی سنه ۲ صوم ۴۰ تین، دورتنچی سنه ۲ صوم
۸۰ تین، بشنچی سنه ۳ صوم ۲۰ تین، آلتنچی سنه
۳ صوم ۶۰ تین، ییدنچی سنه ۴ صوم.

لیلیلر ایچون ایکیز اون صوم اولوب مکتب
آچلدیغنده یوز فرق صوم و فیورال باشنده یتمش
صوم آلنور. لیلیلر دورت فات کبوم و یاتاق اسبابی
کتورر لر، کروانلری مکتب حسابنده در. بوندن باشقه
هر کرک نرسه لری اوز اوستلرندن اولور. آنا و آنا
لریذک صورمقلرینه کوره لیلیلرگه وصیلقنی مکتب
اداره سی ده قبول قیلور.

ابتدائی صنفلر ده موسیقی درسی مجبوریدر.
آندن سوک دوام ایدوچیلردن موسیقی درسی ایچون
۴۰ تین آلنور.

بیوک خانملرگه مخصوص اولان «اختیاری صنف»
ده یالکیز موسیقی درسی ایچون ۳ صوم ۲۰ تین،
آنک ایله دخی برر باشقه درس اولسه ۴ صوم،
موسیقی ایله برابر ایکی درس اولسه ۴ صوم ۸۰
تین، موسیقی سزدرسلردن هر درس ایچون ۱ صوم
۶۰ تین آلنور (هر آی ایچون).

نهاری قسملر ایچون مامورلرک خاتونلرینه
مخصوص تنزیل واردر. ایکی آیلق حقنی آلدن
ویرمک لازمدر.

«آنا مکتبی» ده اون اوچ تورلی درس اوقولور،
بونلرک بعضیلری بر قاچ تورلی درسدن عبارتدر.
مثلا «عقائد» درسینه قرآن کریم، تجوید، قواعد
دینییه درساری و عثمانلیچه درسنده املا، فرائد،
قواعد ترکیبه، عربی و فارسی درساری داخلدر.

«فاضل» اولوب چیقارلر، الله تعالی دن امیدمزده شولدر.
درس توتیبیلری.

درس. قزلرک تحصیل یاشلری ۸ دن ۱۵ گه قدر
اولدیغندن «آنا مکتبی» ده ۴ ابتدائی، ۳ رشدی
صنفلر اولور. آنا و آناک صورمقلرینه کوره بوندن
توبان یاشده گیلرینه ده قبول ایدرگه ممکن. هر صنفده
اولان درسک مدتی برسنددر. یاشلری اوتمش بیوک
خانمارنی اوقوتور ایچون دخی «اختیاری» اسمنده
بر صنف اولنور. هر صنفده هر کون دورت درس
اولوب هر درس بر ساعت سورر. و هر درس سوکده
حاجت مقدارنده تنفس وقتی واردر. بونکله برابر هر
کون آلتی یارم ساعت خدمت تعیین ایدلنور.

بدن توبیه سی. تنفس وقتنده معلمه لردن بر
ناچی شاگردلر ایله برابر اوله رق باغچهده عائله و دنیا
طورمشی طوغرو سنده آز سویلاب بورر لر. طهارت،
نظافت و حفظ صحت حقندهده معلومات ویرر لر. تمیز
لک و پاکلک کبی نرسه لری شاگردلرک قانلرینه قدر
سکدررگه اجتهاد ایتمک معلمه لرک بور چلریدر.
شاگردلر، اوشبو وقتنده ینگل صورتده بعض بر
ژیمناستق ده قیلور لر. یوکرشوب بر برینی قوالاب
اوینامق، یب آتلامق کبی آباق خدمتلری ایتدرلور.
اخلاق توبیه سی - ترتیبلی رو شده دنیا کچرمک،
عائله و اوی نظاملرینه رعایت ایتمک حقنده شاگرد
لرگه شفاهی معلومات ویرلور. شاگردلرک اخلاقلرینی
گوزلندرمک، معلمه و مبصره لرک برنجی خدمتلری
اولور. کامل اجتهاد سوکنده ده اخلاقی نوزالمگان
شاگردلر، باشقه لرغه سرایت ایتمکدن صافلامق
ایچون مکتبدن چیقارلور.

عقل توبیه سی - هر تورلی ایم نوم ایدوچی
افسون اوقوچی و اوقوتدروچی، ارملانوچی دنیادن
خبرسز، خاتونلق و آنالقی وظیفه لردن معلوماتسز
خاتونلر اورنینه «آنا مکتبی» وطنپرور، ایر قدرینی
بیلوچی، بالا محبتنی و دنیا نظامینی آکلاوچی الحاصل
بتون معناسی ایله آنا و خاتون اولورغه لایق انسانلر
یتشدره چکلر. اوشبو سببدن مکتبه ویرلرچک درسلر
خاتونلرک طبیعتلری بوکلر قدر، لکن کرکلی شیلردن

«آنا مکتىبى» نڭ ھفتەلك درس جدولى اوشبودر:

صفەر	عقار	گېسو، ئىش	موسىقى	اۋى خەتتى آش پىشەك	مدنى واجتماعى مەلۇمات	مەلۇمات ھەپتە	عشانلىقچە	تارىخ	جغرافيا	حساب	تۇرانسزچە	حفظ مەھت	رەسىم
۱ نچى ابتدائى	۲		۴			۵	۶			۶			۲
۲ نچى ابتدائى	۲	۵	۳			۴	۵			۴			۲
۳ نچى ابتدائى	۲	۵	۳			۴	۵			۳			۲
۴ نچى ابتدائى	۲	۵	۲	۲		۳	۴	۳	۳	۳			
بىرىنچى رشدى	۱	۵	۱	۲		۳	۳	۲	۲	۲	۳		
ايكىنچى رشدى		۴	۱	۴		۳	۳	۳	۲	۱	۳		
اۋچىنچى رشدى		۵	۱	۴		۲	۳	۳	۲		۳	۲	

حاشىبە: ابتدائى ۱ نچى و ۲ نچى دە اولان حساب درسارى «ذھنى» اولوب دورتنچى ابتدائى دە اولان تارىخ و جغرافيا درسارى «مختصر» در.

پيداغوغيا (*)

تعليم بالمعاينة

تعليم بالمعاينة دن مراد، محسوس نرسەلەرنى اوزلەرنى ياكە صورتلەرنى بالالارنىڭ كوز آلدىنە قويوب آنلر حقندە سويلەشە سويلەشە آنلرغە مەلۇمات بېرىمكدر. تعليم بالمعاينەنى ھەرنىڭ خصوصاً اخت تعليمى نڭ اساسى دىيولسە بىرە عجب بولماز. بورت اورام مېدان شەھەر بازار كېي بالالارنىڭ تېرە سىندە كى نرسەلەر، آنلرنىڭ فەكرى كېڭايوگە سەبب بولغان كېي لغەلەرنىڭ كېڭايويىنە دە سەبب بولادىر. بالالارنىڭ باش ەمرى بېوك سىرايلردە و كېڭ يورتلردە گوزل باغچەلردە و تىرىبىلى شەھەرلردە اوتوبۇرلن صحرا دە طاو تىشىگندە ياكە كېڭە كېز بالچق اويده قىرە دە يا دڭز اورتاسىدە يان تىجارەت كېيىندە يان صنعت فابرىقاسىدە اوتولرىنىڭ آراسىدە غى بېوك آبرمادىن بو حقيقت

(*) ۷ نچى عددىن مابعد.

بىخىشى آڭلانادىر. چونكە بوللردىن ھەر قايسىنىڭ طور مشى آنلرنىڭ فەكر دائىرەسىنە بىر چىك ياصىدركە آنلر اول چىكىدىن اوزمىلەر. مىثلا شەھردە اوسكان بالا، قىرە دە و صحرا دە اوسكان بالانىڭ كورمگان و بىلمەگان نرسەلەرنى كورب و بىلۇب اوسەدر. اولگى بالانىڭ آنلغى كمالى مذكور نرسەلەرگە رغبت و محبتى آنلرنىڭ اسملەرنى و اوزلەرنى و خصوصىتلەرنى بىلوگە دعوت ايتوب ايكنچى بالانىڭ نظرىدە صوفا طرما (سېركى) كېي بىرىنچە نرسەلەرگە كىنە باغلانوب قالادىر. باشقە اورنلردە اوسكان بالالارنىڭ حكى ھم شول قىياسچەدر. دغى بۇدە بار: بىز اول مەكتەپگە كىلگەن بالالارنىڭ اوگرنگان لغەلەرنىڭ مىقدارىن تفتىش قىلۇب قاراسەق، اوز تېرەلەردە بولۇب كوزلەرنە كورلگان نرسەلەر حقندە آنا آنالەردىن و ياقنلەردىن ايشتكان لغەلەرنە كىنە مقصور طابامز. شونىڭ ايچونكە جەمىع مدنى امىلرنىڭ مەدرسەلەرى ھەر بىر مەكتەپگە اول كورگان بالاغە تعليم بالمعاينة بىرلن باشلاتالار.

حقیقتا بو یول بالالرنڭ عقلین طورایتوده، فکرلرین کینگایتوده، نلرین توزایتوده ایڭ گوزل بولدر. چونکه بو یول بالالرنی کورگان نرسه لری حقنده اویلاوغه و حکملر چغاروغه اونداب، کیله چکده هم کورله چک وبلنه چک نرسه لرنڭ ماده لری و صورتلری فائده و ضررلری و غیر خصوصیتلری حقنده اویلاب علملرین کامله وگه و بونڭ آرفاسنده اوزلرینڭ معیشتلرینه وهیئت اجتماعیه لرینه بیوک فائده لر کیتروگه اوگراتوب قالدردار.

تعلیم بالمعاینه ده بالالرنڭ کوز آلدینه قویلاچق شیلر، هر وقت آنلرنڭ کوزینه چاغلا طورغان نرسه لر بولورغه تیوشلیدر. بونلر عادتده مدرسه ده بولا طورغان نرسه لر واقو یازو اسبابی، جسم انسان کیساکلری و یورت اسبابی، کیوملر یورت و بولمه لر اول و شهرلر، بولون و حیوانلر، نبات و طابا شلر، قویاش و آی، یولدز و بولوتلر، یاشین کبی کوکک کورله طورغان نرسه لر، ودخی یلیلق صالقلیق یووشلک قوریلق کبی فصول اربعه نڭ تورلنوی برلن تورلنه طورغان یر یوزینڭ احوالیدر. آنا تلی هم بوننه عرض اولنه چق نرسه لردندر؛ چونکه بوده محسوسات جمله سندن اولوب اوزون سوزلر جهله لرگه، کلمه لرگه، کلمه لر هجالرغه، هجالر حرف و حرکتلرگه بولنوب آکلانلاچقدر. بوندن باشقه هم حواس خمسسه نڭ بریله بلنوب یاشلرنڭ کوکلی آکا طابا آوشقان تورلی موضوعلر بونده عرض ایتمه چک شیلردندر.

صوگره بوننه عرض اولنلق ایچون طبیعی نرسه لر صناعی دن جسمیلر تصور نرسه لردن اولی و آر-تغراقدر. مثلا حقیقی بر آرفاسلانی کورو آنڭ آغاچدن یاصاب تیری کینگزب قویغانین کورودن اولی در، شولایوق آغاچدن یاصاغانین کور و کاغذگه توشرگان صورتین کورودن اولی در؛ چونکه بالالر، عقللری فسقه لغتلری آز تخیللری ضعیف بولغانغه جانسز نرسه لرنڭ جانلی حالده بولووین تصور ایته آلیمیلر، شولایده شی نڭ اوزین کوروستو ممکن بولماغانده صورتین کوروستودن چاره یوقدر. نبته کی

بو حقده سوزمز تکرار سویله نگان ایدی. تعلیم بالمعاینه نڭ کیله چکده معیشت جهتمنده یاشلرگه فائده لی بولسون ایچون آنڭ مواد جدولین یاصاغانده احوال معاشیه ترتیبین رعایه تیوشلیدر. بو ماده لر ایسه اوشبو دورت دائیره گه منحصر بولالر: مدرسه، منزل، شهر، وطن در.

اما مدرسه ایسه، معلم بونڭ اشیا سین و بالالر صنفنده بولا طورغان تعلیم اسبابین عرض ایثار. حتی ایشگین دیوارین توشمین ترزه لرین ایشوک و دیوار، توشام و ترزه لر، اوستال و اورندق هم کرسی و تاققالرین عرض ایتب هر قایوسینڭ ماده و اجزاسینه، صورت و ترکیب روشلرینه و بو صورتک یاصاودن مقصود نه بولغانینه برام برام تنبیه ایثار.

اما یورتنی عرض ده، معلم آنڭ طاشی و بالچقی، آغاچی و تیهری کبی اجزاسینڭ ماده لرینه - صوگره اوستال و اورندقلر اشقاف و پالاسلر، کوزگو کبی قوناق بولمه سنده گی - اسبابلرغه صوگره اویقو بولمه سنده، صوگره آشخانه ده و غیرلرده بولا طورغان نرسه لرگه بالالرنڭ فکرلرین یونلدر.

اما شهرنی عرض ایتوده، ایڭ الڭ مدرسه نی مرکز ایتب شهرنڭ دورت جهتین آکلانور حتی بالالر شهرنڭ فای نقطه سنده غنه بولسه لر اوزلرندن مدرسه نڭ و غیر نقطه لرنڭ فای جهته ایکانین بله آلورلق ملکه حاصل ایتدر. صوگره آنده غی یلغه و کوللرنی طاو و اورمانلرنی، اورامنڭ غی طراموایلرنی آغاچلرنی بلدر، صوگره آنده غی بازارلرنی کیبتلرنی صناعت اورنلرین بیان ایتب تجارت و صناعتلری اعتباری برلن تقسیم ایثار هم هر صناعت حقنده فسقه چه معلومات بیروب گیتار. صوگره شهرنڭ طرو-چیلری حقنده سویله ب آنلرنی سیاسی یا دینی جهتلر ندن بولهر، صوگره حیوانلرین و صوگره اوزین مدنیت هیئتندن فائده لنوچیلردن صاناوچیغه بلووی لازم بولغان هر نرسه سین ترتیب و تدریج برلن بلدر.

اما وطنی و صفده، معلم وطننڭ اوبلوست و غویبرنالرغه بولنووین، غویبرنالرنڭ اوباز و اوچاسقه

ايتىدىكىدىن غزته وچىل لرنىڭ شوگا واسطه اولولرى تىمنى ايدىلەر .

«ايدىل» غزته سىندە ياش معلملرمىزدىن يوسىف شىرقى افندى «مكتىب» سرلوحىلى مقالەسىلە ، تىرىپه طوغرىندە بىر قاچ جملە يازوب اوز فكىرىنە معلملرىندە اشتراك ايدەرگە تىكلىف ايتە . ومعلملرگە عالى جناب اولورغە وبالالار ايله لطيفه ايدشوب واقسىماسقە فوشە ، تىرىپه عالملىرى طرفىدىن جرح ايدىلگان حتى اوزمىزنىڭ ايسكى مىدرسىلردىن طرح اولنغان بىر اصولنى تىقدىم ايتە . بىڭا قالىورسە هر معلم اوز فكىرنى يازسون . قىردىشلىرىنە بىلدىرسون فقط تىكلىف يولمى بولماسون ، هر كم «خىدما صفادىع ماكىدر» مىصدافىنچە اوزىنە اوخشاشاننى قبول ايتوب آلودە حر بولسون . شول قاعدەگە بنائ بن هم اوزمىڭ ئىدى يىللىق تىجرىبەم ساپه سىندە فائىدەلىكىنە اشانغان طىرىق تىللىمىنى معلم قىردى - شىلمە عرض قىلورغە جىسارت ايتەم :

اولا : معلم ، بالالار ياننىدە اوزىن شونلرنىڭ بىرسى فرض ايدوب كىچىلك وآچق يوز ايله مىعاملە ايتەلى . بو اش بالالرنى اوزگە باقىنلاشدىرغە ، مىحبت اوزىرە بولورغە سبب اولوب قىناب ، اورشوب طىكلا تە آلمانغان سوزلرگە باش ايدىرگە ايكى يىكل طىرىق اولاقىدر . بالالرنىڭ اوز آرالرنىدە بىر باش اولوب ، شونىڭ تىشويقى ايله هر تورلى اوينلار اجرا ايتىدىكلرى وآكار مىحرمىت ، رىعايت قىلدىقلرى كوز او كوزمىزدە . شونىڭ اىچون بالالار ايله قاتشوب يورۇ ، آنلرغە وقتى ايله اوينلار كوستىرو معلمنىڭ عالى جىنابلىقىنە وحرمتىنە هىچ بىر حىلل كىتورماز بىلكە آر تىدرىغىنە . ئانىا : دىرس آرالرنىدە معلم آچق يوز ايله لطيفە لىر سويلەب كوكل وروخلرن تىرگىزورگە اجتىهاد ايتىسە بالاننىڭ دىرسگە شوقى آر تىل و آرغانلىقى بىتە ذىهنى آچلە ، مىكتىبگە مىحبت ايله دوام ايتەرگە سبب بولادىر . آنلرغە آچو ايله قاتنى سوزلى بولمىق ، انداشمىدى يورمىك ، معلم ايله ايكى آرانى قىطع ايدوب بىزىشوب وشونىڭ ساپەسىنە او قودىن مىحروم قالىورغە سببىدر . ئالئا : بالالرنىڭ آر - غانلىق و پالقالىقلرن بىتروپ دىرسگە نشاط اوزىرە

واو يازلرنىڭ ۋولساىرغە ، ۋولساىرنىڭ تىرىپه لىرگە بولنوبىن ، بىرىننىڭ اورمان و قىلرغە - قىرنىڭ اىگونلنىڭ و پىچانلىكلرگە بولنوبىن وآندە بولا طورغان اىگونلرنىڭ و باشقە حاصلاتنىڭ ايكى مىشهورلرىن و صوفا صابان كىبى اىگون قوراللىرىن و غىرلرىن بىلدىر . بوندى ذكر اولناچىق نىرسە لرنىڭ معلم افندىلرگە ظهورى بىرام بىرام ذكرگە حاجتنى قالىدىمىدر . آلايك بو بابنى ضبىط ايتە طورغان قاعدە : طىبىعى و صناعى نىرسە لردىن خىصوصا مىعىشت اىچون فائىدەلىلردىن ياشلرنىڭ كوزىنە طوقنو احتمالى بولغانلىرى حقتىدە تىبىه تىوشلى بولور . ناكە كىلە چىكە آنلرنى مىعىشتلىرى اىچون صاىلاب آلوب قوللانا باشلامازلردىن الگوك خىبردار بولسونلار .

مىذكور مادە لرنى تىللىمىڭ كىفىتى بولاي بولورغە تىوش : معلم افندى شىننىڭ اوزىن ياكە اورنىگىن ، بولماسە صورتىن بالالرنىڭ كوز آلدىنە قوبىار ، اكر بونلردىن هىچ بىرى بولماسە آقبور آلوب موضوعنىڭ صورتىن صنىق تاقىتاسىنە ياصاب قوبىار . موضوعنى عرض ايتكىندە ايكى ايلك موضوعنىڭ اوزونلىق قىسقە اق ، زورلىق و كىچىكنە لك كىبى عمومى حاللرىن صوكرە اجزاسى و آننىڭ بعضىسىنىڭ بعضىنە نىسبىتى كىبى خىصوصى حاللرىن سويلەمىك معلم افندىگە تىوشلى بولور . بونلرنى تىللىمىڭ طارىقىندە بالالار شول اشيا حقتىدە تىركىبى تمام جملە لىر ياصارغە افتدار حاصل ايتسونلار اىچون خىطابت بىرلن سؤالنى جامع بولغان طىرىق ، مناسب كورلەدر . « احمد جان مىصطفى » .

تربيه و تىللىم .

اوشبو صوڭ عصرنىڭ ئىرهسى اولاراق بىزم مىلت آراسىندەدە اوز - اوزىدىن بىر قىدر معلملر بىتشىدى . بونلر هر بىرى اوزىنە بىر تورلى اصول ايله تىرىپه ايتىسە لردە ، آرادە كوب شىغللە نو ساپە سىندە بىخشى تىجرىبە حاصل ايتكىنلرى دە يوق دىگل . بونلرنى بىر نىقطة غە جىناب بىرلەشدىرو ، فكىرلرنى و اصول تىللىملرن بىلوگە توقى

بالالرنی تربیه و آنلرنیڭ اخلاقنی تهذیب (*)

II

بالالرنی منع تیوش بولغان خلقلرنیڭ برسی مافتا۔
 نچپاقدیر۔ بالانی آناسینیڭ بایلیغی یا که منصبی ویا که
 آت و فایتونلری برلن مافتانودن صاقلارغه تیوشدر۔
 تا کم یاش وقتدن اوق کوکلینده مافتانچیلیق صفتی
 اور ناشوب الوغ اولغاچده کشی آراسنده مافتانوق
 اوچون تیوشسز یورتار بنا قیلماق و قیمتی آت
 و فایتونلرغه آقچه سسنى صرف ایدوب، دین و ملت
 یولینه بر کاپک اولسون صرف قیلمای نورغان بر
 صابون کوپگی و عبدالقفا یا که بتونلان مفلس اولوب
 ده صکره مافیلرلرغه کرشوب یا که صودلشوب محکمه
 ایشکلرنی و صرا خانه (پېژنوی) بوفیتلرنی طواف
 فیلوچیلرنیڭ برسی اولوب فالورغه سبب اولسون۔

بر آدم کیرهک بای و کیرهک فقیر اولسون
 کشیدن نرسه آلورغه یا که بر بولک طمع قیلورغه
 اوگره نودن بالاسنی صاقلماق تیوش۔ چونکه اگر
 بای کشی بالاسنی اولوبده آکا بر آدمنیڭ آقچه یا
 باشقه نرسه بیروی بر درجه یا که فخر دگل ایدیکن
 و حقیقی عزت حقیقی رفعت اوزک آلوده دگل بلکه
 اوزک کشی که ویروده ایدیکنی کچوک وقتدن اوق
 بلوب اولسون۔ اگر فقیر کشی اولسه بلسون که
 بالاسینه ویرامش بر نچه کاپک آقچه، کیله چکده بالا
 سینک اش وکسبدن فالوب استقبالینیڭ زهر لنوینه
 برنجی مقدمه در۔ شوپله اولدقن بعض آدملرنیڭ
 اوز بالالرنی کشیدن آقچه وکوستنچ صورارغه فوشو۔
 لری عفو قیلنماسلق بر ظلمدر۔

آنا و مریبلره بالانی یلانن صاقلان کبی
 آلتون کموش که محبت فیلودن صاقلماق تیوشدر۔
 تا که یاش وقتدانوق آلتون عاشقی اولوب بار اجتهادنی
 آلتون جیه افقه و ظاهری قشرنی زینتلمک که اشتغال
 ایدوب، هیئت اجتماعیه که فائده یرنده ضرر کیشررک
 اولسون۔ چونکه آلتون کموش عاشقی اولغان آدم هر

(*) باشی ۸ نچی عددده۔

دوام ایتولری ایچون هر درس آراسنده اویناتورغه
 تیوش ایدیکی تربیه عالملری طرفندن کویستریلمشدر۔
 لکن بزم مکتبلرده اوینغه مخصوص اورن یوق، طشقه
 چغاروب اویناتوده ممکن توگل، چونکه اوست۔ باشلاری
 صالقونغه مقابله ایدرک بولمای۔ بناء علیه درس
 آراسنده ادبی اوینلرنی مکتب ایچنده اجرا ایدر که
 مساعده بیرمک تیوشلی۔ طاوشاری عالی جذابقمه فتور
 ایته دیو آنلر ایچون فایداسی مقرر بولغان اویندن
 منع ایدوب بالقاولانو و کرسی اوستونن یوقلاب قالولرینه
 اورن قالدرماملی۔ رابعا: اوچ صنفلی مکتبه برگه
 معلم اولغانده درسلی تمام اولغاچده معلوم ساعت که
 قدر یازو، حساب چغارتو کبی ایوکه فایتقاچده فیلو
 ممکن بولغان اشلر ایله کون بوی باشلارن صالندروب
 کوکره کلرن کرسیلرکه ترهب اشل تمکک بالالر ایچون
 غایت ضرر لیدر۔ بناء علیه درس آلوب بتکلاچ بیک
 آزغنه یازو ایله شغلله ننگاچده فایتورغه مساعده بیرمک
 تیوشلی۔ ایدی فایتاروب بیارونی مکتب نظامی موافق
 کورمی ایکن اول تقدیرده آرزو ایتدیکی زمان چغوب
 یورر که و اوینارغه بول قویارغه تیوشلی۔ خامسا:
 بالالرنی برگه یورنو قصدی ایله، طشقه چغارغه آرزو
 ایتدیکلری زمان منع قیلماق بالالرنیڭ صحتلرینی بیارودر۔
 چونکه یدی یاشلک بر بالا ایله – صنفداشی بولغان
 ۱۳ یاشلک بالانیڭ حاجت که چغولرن برگه کینورمک
 ممکن توگلدر۔ بناء علیه مخصوص اشاره ایله چغارغه
 صور اقدنده هیچ توففسز رخصت ایدر که لازمدر۔
 سادسا: مکتب، ادب و حسن اخلاق اوگره تله نورغان
 بر اولدقندن، بالاده مکتب نظامینه صیماغان بر اش
 بولو سببلی جزا اولاراق مکتبدن طرد ایتمک، آنک
 سعادتین یوغالتو، انسانیت قطارندن چغاروب هلاک
 ایتو بولغانلقدن اول اشدن غایت اجتناب ایتمهلی،
 اخلاق اوگره توب انسان یاصی طورغان بر بولغاچ،
 اخلافسز بالانی چغاروب طاشلاو توگل، بلکه یافینغاراق
 آلوب اخلاقن توزه نمککه اجتهاد ایتمه لیدر۔ مونه
 شول اصولده اوفوتدقم یدی یللق بر مدنده، بالالرنیڭ
 کونلک دفتراری شاهد، هیچ بالا اورغانی و درسدن
 قالدقی، مکتبدن چغارلدفی یوقدر۔ چیتاده معلم رضوان۔

مکملر چه صوملق کیوملر کیوب صالحده اولان کیوم
 قالمیر ایڭ عزیز و شریف نرسه لر اولور لردی .
 یوقسه مونڭ خلافی اوله رق ، یاشدن اوک مافتانچی
 اوله رق اوسسه باشی پارتنوی و پارتنیغه لردن هم مودی
 مغازینلردن قایتماز . بویله آدملردن کیره ک الوغ
 و کیره ک کچک اولسونلر ، خاتونلر اولسه بلالکلری برلن
 مافتانودن اگر ایرلر اولسه آت و فایتونی برلن مافتانوب ،
 صراخانه ، و کار خانه ایشکلرنده زیارت فیلودن قایتماز .
 بالانڭ استقبالی یاش وقتغی تربیه سینه باغلی
 اولدقندن بو حقه اسلام عالیلری طرفندن مکملر چه
 جلد کتابلر یازلمشدر . ذاتاً بالالرنڭ برنچی مرتبه
 تربیه آلاچی اورنلری وابتدا اولتردی مکتب اسقا-
 میه سی انکاسینڭ تزی اولدقندن کیره ک یخشی
 و کیره ک یمان اولسون انکاسی نی روشده تربیه قیلسه ،
 شول عادت و خلقلر اوسکاچده قالماز . شول جهتله
 اسلامیت برنچی قاعده اوله رق « طلب العلم فریضة
 علی کل مسلم » دیه علم تحصیل ایدوگه ترغیب و تشویق
 ایتمشدر . جاهللر - اوزلرنده تربیه نی قای اورندن
 آلوب ویرسون و آنڭ صوردی نرسه لرینه نه کیی
 درست جواب ویرسونلر ؟ اویله آنالرنڭ تربیه سی ،
 بالالرنی جن وغفایت ، بوری ، آیو برلن قورقتوب
 کیله چکده کند جومشینده قویاش بایغاچ چغارغه قورقه
 تورغان بر خفت اولوب قالوینه غنه سبب اولور .

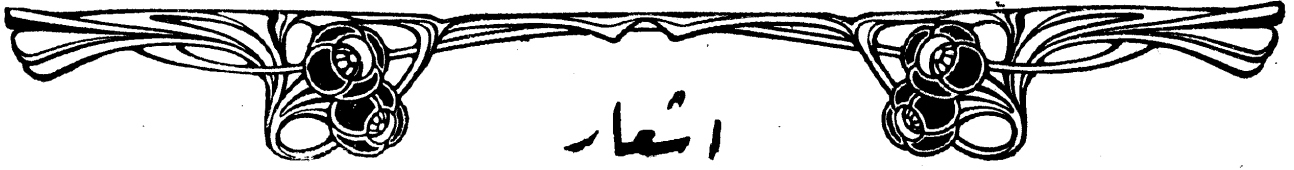
شول جهتله : بو کونده گی قزلرمز ، کیله چک
 کونده آنالر اوله چقندن همانده بر طرفز ایسکی
 تعصبنده (قزلرنی اوقتو حرام) دیه باغرمق و بر طرفه
 آزغنه روسچه اوقوبده ، روسلر برلن یورمک و روسقه
 کیاوگه چقمق و کند ملت اشلرنی خور کورمک برلن
 شغلنمکده لردر . بویله اولدقه استقبالمز تهلکه لی
 اولاغی معلوم اولسه کیره ک . اگر ایسکیلرمز همانک
 تعصبلرنده دوام ایدوب ملی مکتبلر آچارغه سع قیلما-
 سهر ، خاتون قزلرمز روس مکتبلری ایشکینه چیولا-
 چقلرنده شبهه یوقدر . اوشبو مسئله نی بر کون آلدن
 اولسه ده اویلاب و بو دهشتلی حالنی دفع قیلیمه سعی
 ایلما یز . امام عبدالقیوم بهمانی (جولبات)

خیردن مقطوعدر . آنڭ فاشنده دین و ملت یولینه بر
 آلتون صرف ایدو ، جانندن آیرلو برلن مساوی
 اولور . بو سوزلردن مال جیمازغه نیوش دیگان فکر
 آگلانماسون ، حاشا ! حلالدن مال کسب ایدوب ،
 شول مالنی دین و ملت فائده سینه صرف قیلماق قدر
 الوغ شرف یوقدر . لکن آلتونغه عاشق اولغان آدمدن
 موندای فائده ار امید ایتمهک (حقیقی معناسیله) عبندر .
 آلتون عشقی بر آدمده قوتلی اولدیسه اول آدم بر
 پاره اولسون آلتون صرف قیلماز . آنڭ مثالی آلتون
 صاونده محبوس بولغان صچقان کبیر ، که نه اوزینه
 ونه غیر کشی گه بر فائده یوقدر .

صیغه تربیه وقتنده آشاو و ایچو ادبیلرنی
 و مجلسده اولترمق حقوقنی هر برسنی اوگرتمهک تیوشدر .
 تا که مجلسده کندسندن بیوکره تعظیم ایدوب اوزینه
 مستحق اولغان اورنغه اولترسون . یوخسه اوزکنی
 کشی گه اولوغ کورگزمک اوچون تیوشسز اورنغه
 اولترمق و اوزکنی اوزک ضور کورگزرگه طرشوده
 هیچ بر اولوغلق یوقدر . چونکه اوزکنی نه قدر اولوغ
 طوتساک طوت ، آدملر کوکلینه اوزکنی محبتلی کورگز-
 مدکجه و خلقلنڭ محبت و احترامنی کندگه جلب قیلماقچه
 سکا کورگزمش التفاتلر بارده صنعی و بارده ظاهر آ
 تعظیم اولوب باطناً تحقیردر . عظمت و رفعتنڭ ایڭ
 اولوغسی علم و فکر یا که مال برلن ملت که خدمت
 ایدوب کشیلرنڭ محبتلرنی جلب قیلماقدر .

بالاسی وار آدملر ، یاش وقتدانوق بالاسینی
 آشاو ایچو ، یورت بیر و کیوم صالحه اقتصادغه عاد-
 نلندرگه نیوش . هر آدم آچق بلملی که : دنیاده
 تورمق ، آشاو و ایچو اوچون دگل بالعکس آشامق
 ایچمک دنیاده یاشامق اوچوندر . آشامق ایچمکدن
 مقصود جناب الهنڭ عبادتینه کسب قوت ایدوب آنڭ
 صوکنده حلال اولان کسبکنی قیلورغه طرشمق و عائلگی
 عقیف روشده کشی ایشوکینه محتاج اولماسدای اولوینه
 سعی بلیغ قیلماقدر . اگر آشامق ایچمک و گوزل
 کیوملر کیمکه بر شرف اولسه ایدی دنیاده هر نورلی
 لذتی طعاملر تولترلش کاروبکه و صاونلر و کونده

معراج .

يارطى تون بولغان چاغنده كيتدى مکه يالطراب ،
 نور طوتاشدى چيرگه كوكدن ، ايندى نوردن بر پراق .
 حضرت جبريل بشارت ايلدى ديب يار رسول !
 حق تعالى حضرتى تعيينلى بو كيچ وصول .
 منتظرلر لامكانار ، بار ملائكلر سيگا ،
 عرش اعلا كېلدى اطلانسالك آياغاك آستينه .
 صادر اولدى شول وقتده حقندن ، امر كن ، فكان
 شوندى ايزگى جوك بلهن عرش اولدى كوكلرگه روان .
 دنياده هر نرسه ده اوز اصلنه بر ئه يله نه .
 آشدى قدرتله سماواتقه بو كيچ قرآن ينه .
 بعر وحدت آستى اوستكه كېلدى شونده فاينادى .
 بتدى محو اولدى زمين همده زمانه فالهادى .
 فالهادى صورت بارى تبديل ايتلدى معنى غه .
 ئهوريلوب معنى غه دنيا ، سجده قېلدى مولى غه .
 كوردى اللهنى پيغمبر ، سجده قېلدى ، باش ايدى
 اوشبو چير بولدى بتون مسجدلرگده مسجدى .
 بولدى صف ، صف قېلدېلر سجده ملائكلر بارى
 جمع اولوب هر بر نبي ، موسى وعيسى جانلرى .
 بولدى ظاهر ، بلهدېلر چير يوزى منكرلورى
 مونده عبديت ، عبادتنك الهى سرلرى .
 اوندى كريك فاغوبده كوز آچوب جومغان زمان ،
 مکه گه ايندى فراشى جېجلى ايردى همان .
 نه صاتاشمق ، نه گمان بو ، نه خيال ، نه توش ايدى
 بر الهى واقعه ، معجز و سرلى اش ايدى .

ع . توقايف

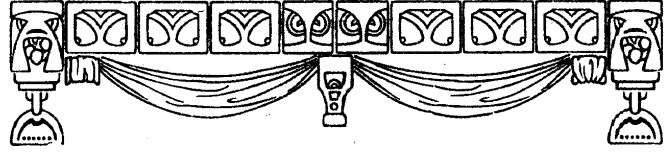
« يولدىز » غزته سندن .

سى حقنדה اولان وعده مز خاطر مزده . آنچى نوبت يتشما دىكى سببلى هيشه كىچگوب طور ادر ، انشا الله يازارمز ، اونودر اولسه ق خاطر مزگه توشر وگرنى التماس قيله مز . « آداب تعليم » نك مطبعه خطالار ينى كوستر - دىكگنر ايچون ممنون اولدق .

« پتروپاول » . ۱ نچى جلد « آثار » نك ۱۱۱ نچى بيتنده « تفسير كشاف » ايله شيخ خالد عبارتى آراسنده مخالفت وارلقى سويلاشمش ايدى . رديه يازمقنى اوزينه مسلك طومشمش بر مدرس ، توزمادى « آثار » غه رديه يازدى و اوشبو مناسبت ايله مذكور جمله حقنדה : « شيخ خالد عبارتى ، كشاف عبارتينه موافق فقط هونى قاضى سطحى ياكلش سويلاشمش » مضموننده بر نرسه يازدى . بوندن صوك ايكنچى بر مدرس چيقوب تكرار اوشبو مسئلهنى ايزدى ، لكن بونسى بر قدر انصافلى اولديغندن : « آثار صاحبينك كشافى نسخهنده برر خطالق اولمشدرده مذكور دعواسينى شوگا بنا ايدوب خطاغه طوتلمشدر ، يوقسه كشافى عبارتى ايله شيخ خالد عبارتى بر برينه موا - فقدر » ديدى . اوشبوگا كوره بزلر « آثار » صاحبي يا اوزينك ياكلشنى اعتراف قياور و ياكه خصملرينك خطالارى نه نقطهده اولديغنى بيان ايدر ، بونلرنك هر ايكيسندن بزلر مستفيد اولورمز ديه كوتوب طور - ديغمزده كيچن ييل ۲۰ نچى عدد « شورا » ده (صحيفه ۶۳۱) « آثار » ده يازلمش سوزنك تكرار ابدل يكن كوردك . بو شى نه ديمكدر ؟ سزده مى خطالق يا خود خصملر كزده مى ؟ هونى نيچون بيان قياماز سز ، يوقسه اوز كزگه قارشو يازلمش شيلردن هيچ خبركز يوقميدر ؟ « طالب العلم » .

جواب : خطالقنى اعتراف ايتمك عين صواب اولد يغندن اگرده خطا سويلاشمش اولسه ق ايدى هيچ كيمدن نورقمه سز بن بونى اعتراف ايتشمش اولور ايدك . خصملرنك قصورلقلار ينى توزانمك ، بزه بورچ دگلدنر . « ولا تقربوا الصلاة » جهلسينى دليل طوتوب ، قرآن شريف ، نماز اوفوهقندن منع ايتشمش ديه سويلامكده اولان ملحد قيبلندن ايكي اوچ سطر عبارتده موافقتدن

مراسد و محابره

« استاؤر وپول » (سامار غوبيرناسى) . بو طرفده بر آدم ، اوزينك اوستنه لازم اولغان واجب صدقه سينك محله ملاسى ايله مؤذندن قالغان قسمينى محله بالالرينه دين اوفوتوچى معلم گه ويره در ايدى . بعض بر ملالر اوشبو مناسبت ايله « واجب صدقلر محله ملالرينك حقيدر ، شونك ايچون معلم گه و برمك ايله اوستدن فرض توشميدر » ديه سوز چيقارديلر . بز ايسه اوشبو حقده « شورا » فكرينى ايشتمكنى آرزو قيله در ايدك .

داود عثمانوف .

جواب :- واجب صدقلرنك مصرفى فقيرلر ايد - يكى هر كيم گه معلوم . فقير اولمق شرطى ايله كيم گه ويرلسه ده درست ، اسلام دينى اوگرتوچى معلم بولمق بوگا مانع دگلدنر .

« خوقند » :- خواجه بهاء الدين نه كى آدم اولمشدر ؟ بونك ترجمه حالى يازلمش مخصوص كتاب لر وارميدر ؟ « محمد عليه السلام » رساله سينك ۴۸ نچى بيتنده اولغان ياكلش حقنדה « شورا » ده مقاله يازمقچى ايدكز ، شونى هيشه كوتوب طور ازمز . اهل الله بن خير الله .

جواب : خواجه بهاء الدين نقشبند حقنדה يازلمش شيلر كوبدر . فقط صوك مسلمانلر ، كرامات و خوارق عاشقى اولدقلرندن خواجه بهاء الدين ترجمه سنده ده كرامات ايله طولدر مشلردنر . بويله كتابلرنى ترجمه حال ديمكدن ايسه مدح نامه و تقريظ ديمك موافق اولور . ترجمه حال يازمق طوغرسنده ابن الاثير ، ابوالفدا ، قاضى ابن خلكان كى ايسكى محقق عالمر يولى ناشلانمشدر . « محمد عليه السلام » رساله

صائمق و آلمق، یورت یر ندبیرلری هر بری خانو-
نلر قولنده اولوب ایرلر ایسه آنلرنک قوشقانلرینی
اشلارگه و یومشارینه بوگررگه احترام و تعظیم قیلوب
طوررغه، امرلرینه اصلا قارشو کلمازگه مجبورلردر.
یرتوگاره گینک اشانچسزلغی - ک. فلاماریون
فکرینه کوره اوستنده یاشامقده اولدیغیز «یر» هر
ساعت بلکه هر دقیقه ده خرابلقیغه اوچرامق احتمالی
ایله طورر. ایکنچی یر توگاره ک یولدز ایله قارا
قارشو بریلشکلری ممکن اولدیغی کبی چیتدن بر
الکتریق کوچی، اوزینه تارتوب کینات طوقنارغه
ممكن. اوشنداق ایچندن اولقان چغوب یون اور-
نینه تتولگی یا که زور بر یولدز یاقینندن اوتد-
یکنده جذب قوتی ایله اوزینه ایاارتوب بر یاقعه
آلوب کیدرگه و قویاشدن یراق اولان صالفون
و فارانغو یرلرده ناشلاب قالدیرغه احتمال. الحاصل،
یرنک برگنه ساعت سلامت طورمقینهده اشانچ یوقدر.
دکزه اولان بالقلر صانندن کوب اولان قویرقلی
یولدزلر، لامپا تیره سنده اوچشوب یورمکده اولان
کوبالاکر قییلندن قویاش تیراسندن اوچوب یورر
لر. یر ایسه هر وقت اوشبونلر ایله اوچراشمقده
در. قویرقلری قانیغ یولدزلرغه صوغلدیفنده کوز
آچوب یومارلق قدر وقتده یر توزان روشنک تتلوب
تارالورغه، اگرده قویرغی یومشاق اولسه قزولغی
سببندن یرنی هلاک قیلورغه ممکن. مطبوعات خبرینه
کوره فلاماریون فکری اوشبودر. بوکا کوره یرگه
طوغری اوچرامیه چغی قویرغی ده ضررسز نرسه دن
عبارت اوله چغی رصد اهللری طرفندن خبر ویرلش
«غاللهی» یولدزندن قورقوب طوررغه سبب یوقدر.
یاپونیا ده ترک شاگردلری - کچن ییل ترک
لر، آروپا و آمریکا دارالفنونلرنده اوفور ایچون
بیشیوز قدر شاگرد بیمارمش ایدیلر. غزته لرخبرینه
کوره اوشبو ییل بر قدر شاگردلرینی «توکیو» دار
الفنونینه یباره چکلردر.

شیخ خالد ایله تفسیر کشافی آراسنده مخالفت یوقلغی
لازم کلماز. بو ایکی اوج سطر عبارت ایله اش
تمام دگلدر. «و کم من عائب قولا صحیحا، و آفته
من الفهم السقیم» بیتنه موافق، اوزلرینک سقیم
فهملرینه بنا قیلوب «سطحی» فلان توگان دبه مسخره
ایتمک اولسه لرد، بو ذاتلر فی الحقیقه مفسرلرنک پیری
اولان زمخشری گه بونک ایله گنه قناعت ایتمای،
عصمتی قرآن شریف ایله ثابت اولان عظیم الشان
یوسف علیه السلام حضرتلرینه افترا ایتمش اولورلر.
شیخ خالدنک عذری اولمش ایسه بو مدرسلرکزنک
عذرلری نه در؟

پترپاول شهرنده اولدیغیز مناسبت ایله شیخ
خالد رسالهی ایله تفسیر کشافی حسن افندی یانینه
آلوب واروب حضورنده مطالعه ایتمه کز مسئله ایله
انشأ الله آشنا اولورسز. بلکه باشقه مدرسلرده افاده
قیلورلر. «طالب العلم» دبه، علم ایچون ایشکلردن
ایشکارگه یوروجیلرگه ایتورلر، آنک شوندن باشقه
معناسی وارلغی بزگه معلوم دگل.

نوعه

آمریقاده اسلام - بوکونگی حسابلرغه کوره
آمریقاده ترک، کرد، عرب، آرنائود، بوشناق
قوملرندن تخمینا اون بیگ جان ترکیا تبعه سی مسلمان
واردر. بوناردن باشقه هندستان و فیلیپین، چین
و ایران مملکتلرندن خیلی مسلمان وار ایسه ده
بونلرنک حسابلری معلوم دگلدر.

تاتارلور طرفندن سالنغان مناستیر - «قاسترو-
وما» شهرنک اولان آثار قدیمه جهیتی تابهش ایسکی
کاغدلرگه کوره «ایپاتوفسکی» اسمنک اولان مناستیر
۱۴ نچی عصرده چوقونمش میرزا چیت (мурза четъ)
طرفندن بنا اولنمشدر.

خاتونلر مملکتی - «آلماریانا» اسملی جزیره
ده اولان ایرلر، خاتونلر بیورغی آستنده طورالر.

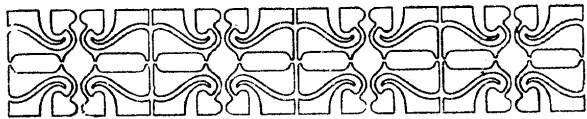
آدم: «پك باشرون سوزم وار ایدی اولاق كورشور ایدم» ديه رخصت صورامش. توره ایسه بونی اولاق بولمه سینه قبول ایدوب: «دانوس یاساماز سزلق شرطی ایله یاشرون سوزگنی سوبله!» دیدیکنده آدمده: «اییدی بگا رخصت ویرگز، اشم بندی!» ديه چيقوب كتمشدر.

۸۳

۷۰ یاشلی بر فارتنگ بازاردن قارغا بالاسنی صانتوب آلوب فایتدیغنی کوردیکلرنده کورشیلری بونی نیچون آلدیغنی صورمشلر. فارتده بونلرغه: «قارغا اوچپوز یاش گه یتهدر ديه ایشتم، شونی تجربه قیلور ایچون آلم» ديه جواب ویرمشدر.

۸۴

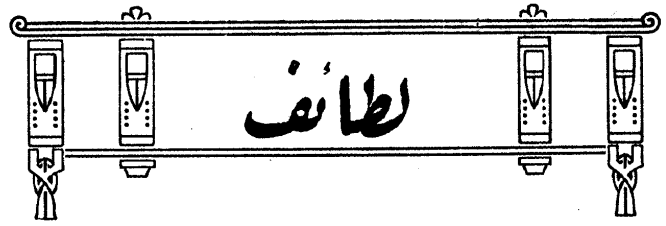
فرانسه عسکرنگ نظام بوینچه آیتسارلر صالدا تلرغه «سز» ديب خطاب قیلورغه تیوشیلدرلر. بر آیتسار بر صالدا تقه آچولانوب: - سین آحمق ایشاکسک! - ديب قچقرمش. صالدا ت ایسه، نظامنی ایسینه توشروب: - سز آحمق ایشاکسز، ديب ایتورگه تیوشلی - ديمش.

کچکنه حکایه

اول - اول زمانده.

آنلر چاطر ایچینه صینوب، یاغمور طوقتاغاننی کونه ایدیلر. کیمه چی قارت اوزینک آق و اوزون قاشلاری آستندن اورتنن غنه بولچیلرغه کوز صالغلاب، اشارت بارماغی بلن، وورتندهغی طروبقه سینک کوللرین اوستنه ازرهك باصتروب قویاده ایکی بر سوبلنه و صوراشترغالی ایدی، یولچیلر کوکلسز - گنه، کوزلری توشکان برگه معنی سز قاراو بلن - بر

۸۰

آسیانک مشهور شهرلریزنگ برنگ «ملا نصرالدین» ژورنالیبنک شاعری «شورا» محررلردن برینه اوچرا - دیغنده: «افندم، مجموعه کزده اولان شعرلرنک پک آزى غنه شعر اسمینه لائنی اولوب کوبسندنه وزن یوق، وزن اولسه افاده سی و موسیقه سی اولمیدر، بویل شعرلرگزی کوردیکلرنده بزم قفقاز ادیبلری پک مایوس اوللر، ایچرو روسیهدده اولان ترکلرنک شعر فننده آلفه کینه آلمایه چقلری ایله حکم قیللر» ديمش. بوکا فارشوایسه «شورا» محرری: «بویل حالنی ادارهده ده بیلورلر، لکن تشویق و ترغیب اولسون، شول سایهده بلکه شعر فنی بر آدم اولسهده آلفه وارسون، ديه ناقص شعرلری ده درج قیللر، بوشی وقتلیدر، لکن بزم مجموعه مز شعر لرینه قاراب ده قفقاز شاعرلری بزدن مایوس اوللر - سونلر. زیرا بزم الك گزید، شعرلرمز اوا شهرنده چیقمده اولان «معلومات» ژورنالدنه در!» ديمشدر.

۸۱

اوزینک صورمش مسئله سینه «بیلیم» جوابنی آلمش بر خاتون، مفتی گه «اوزک خزینه دن بوقدر وظیفه آلاک و اوزک شونی ده بیلیمسک» ديمش. مفتی ایسه بوکا: «بن، خزینه دن وظیفه آلسم، بیلگانم قدرگنه آلام؛ اگرده بیلگانم قدرده آلا باشلاسم ایدی خزینه یتماز ایدی» دیدیکنده خاتون: «أه! اوز خدمتگنی بیلماز ایسه کده، خزینه آشارغه یغشی حیله تابمشسین، بو حیله ک سلامت بولسه عمر بویی خزینه آشارغه بول آچیق طور» ديمشدر.

۸۲

زور نورهلردن برینک حضورینه واروب بر

کشییدن صوری ، بو کشیدن صوری - یوق ! براو-
دن ده یونلی باشلی جواب آلامی ، شولای ایتوب
کوب زمانلر عاجز و سرگردن بولوب یوری . بروقت
تمام ایندی طاقتدن یازغاچ ، براو ایتبه موکار : بار ،
دی . فلان یرده فلان اورمان نڭ ارتنده طاو تیشکنه
بر درویش بولور ؛ طوب طوغری آڭارغه بار . اول ،
فی اینور سیگا .

جگت درویشنی طابوب تمام آیاغنه جغلا :
« آقتق اوشانچم سینک گنه ، دی . طابوب بیر بختمنی ! . »
- « هم م م . . . دیب ایتدی دی درویش ،
- آنا گنڭ ایتکانن یا گلشراق آڭلاغانسن ایکان . .
آلای ده ضرر یوق ؛ سین ازلی تورغان نرسه هم
دنیاده بار اول . مینم آزاراق چغوب یوریسیمده بار
ایدی . ایدیه آلای بولسه مینم بلن ، طابوب بیریم
مین سیگا آنی . »

بونلر ، یا الله ، دیلرده چغوب کیتلر . شولای
ایتوب بارغانلر ، بارغانلر ، کون بارغانلر تون بار-
غانلر ، آی بارغانلر یل بارغانلر ، دیگان کبک . طاو-
لرنی اورمانلرنی اورا شوب طرماشوب ، دربارنی
دیگرلرنی صال بیلهب یوروب کوچهلر ایکان . برنیچه
وقتدن صولڭ بونلر « قدس » شهرینه کیلوب بیتلر .
- « مونه ، دی ، درویش اینه ، - بیتدق . . .

ئنه نگی زور مسجدنی کوره مسن ، تون اورطه سنک
بر وقتنی آدملر آور اویقوغه طالغاچ ، جن و پریلر
نڭ خواص لری شول مسجدکجه جیولالر ؛ بزگه شول
جمعیت بلن اش قیلورغه توغری کیلور ، دی « یا-
خدایم ایندی نی بولا ! » دیب جکت تمام قاوشاب
تون بولغاننی غنه کوته .

کیخ بلن یستو نمازندن صولڭ جماعت چغوب
طارالغانده بونلر مسجدنڭ فاونغی بر پوچماغنده
یاشرنوب قاللر ، ایشکلرده شالتراب بیکله نه . .

تون یارمنده اورتالق تمام شیل بولوب هیچ قایه
بر شلت اینکان طاوش فالمی ه بتون شهر بر فبر-
ستان توسلی اوبوشوب کیته . شول کویبی طورغانده
بر وقت ، اومارطه شاولاغان توسلی بېشاق بر شاولتی

ایبرگه قاراغانده ایکنچی نرسه اویلاب قارانا همه
ایرنوب و اوزایتبه چغنه قارتقه جواب بیره و سوزین
یوبلی ایدیلر .

آنلر ایکی کشی ایدی . بریسی اوزونچه
بویلی ، سیراک صاقالی اورطه یاشنک بر کشی اولوب ،
ماڭلایندهغی بوروشکلرکه ، آدم بالاسینڭ کورم
و اینتگو تار یغلی یازلا تورغان سطرلر ، کوز قاراو
لرندهغی نورسزلق ، که بر وقتلر یالترغان امید یا-
قتسینڭ سونوی - بو آدم فی مایی بتکانلکدن قارانغو
لانغان قندیل کبک تومهرسز کورسته ایدیلر . آنڭ
اوستنده قصه و یرتقلرندن یونلری اوستکه چغوب طورا
تورغان تیری طون ، باشنک اورص بورکسی ایدی .
ایکنچیس یکرمی یاشلرنده ، بولغنه بر یکت . آنڭ ده
اوست باشی بیک نچار ، لکن تازه و آچیق چرایبی ،
اویناق و اوتلی کوزلری آنی بر نورلی یه ملی ایتوب
کورسته ایدیلر . کیمه چی قارت هم کوبرهک آڭارغه
قاراب سویلی ایدی .

- حاضر ایندی انم اول بخت دیگان نرسه نی
ازلهب ماتاشرغده یارامی : اول ایندی یوق ، دیدی
کیمه چی .

یکت بو سوزگه عجبسنگان توسلیراک ، فارتنڭ
کوزینه فارادی .

- آنڭ یوغالغانینه کوب زمازار کوب یلر
ایندی ! مونه سینڭ کبک یکتلر بورونراق زماندوق ازلهب
ماتاشقانلر ایکانده ، بولوب یتمگان شول . . . نیچک ؟
دیسن . مونه آلای بولسه مین سیگا آنڭ حکایه سن
سویلیم : اول - اول زمانده دی ، بخارا شریفه بولغان
بر یکت . آنڭ بر ابي فارچق آناسی ده ، یاپا یالغز
بر اوزی . آناسی بیک فارتایغان . یاطقان ایندی اولرگه .
- بالام ، دیگان ، - مین ایندی اولهم ، بخیل
بول . سین یاش کشی ، فالاسن دنیا کوتارگه . زنهار
تیک یاطمه ازله بختگنی .

فارچق البته اوله . جکت نیشله سون - برکون
یغلی ایکی کون یغلی دیگاندا ی ، بر وقت آناسینڭ
وصبتی ایسینه توشده کیته بختن ازله رگه . اول

ايدى . . . دى .

كيمه چى ، حكايه سن شولاي بترگان بولوب وور-
تنه طروبقه سن آلمان ايدى ، يولچيلر ايكسى بردن :
- صوڭ ؟ ديديلر .

- صوڭى شول ايدى ، ديدى كيمه چى ، - در-
ويش ، قاشسز يوزكنى آچوندىن بهروب ارغتوب
يبرگاچ تڭى جگت هم سزنگ شيكلى : « صوڭ ؟ . . .
ايدى نيشليز ؟ . . . » ديگان .

- « بولمادى ايدى : ديب ايدى دى درويش ،
- حاضر هر كمگه ده فقط اوزينه گنه اوشانرغه اش
فالى . »

شوندىن صوڭ بونلرينه بزارغه قايتوب كيمديلر
دى . . . ئه ، مونه ياغمورده طوقئادى ايكان ، ايدى كز
ايدى كوچريم مين سزنى .

آنلر چاگردن چقديلر . كيمه ، بيله گان يرنده
دولقلر بلن طارتشوب چايقالوب طورا ، صو بوينده
غى قامشلىر ، ياپراقلرده ياغمور آرتندن ياشاروب
نازلنوب تازلى خياللرگه چومغان توسلى اورنسر حر-
كنسزگنه ماتورلنوب اوطورا ايديلر .

كيمه چى بو كشيلىرى صوڭ آرباغنه كوچرگاچده
قوللرى بلن كورساتوب كورساتوب يوللر تعريف
اينه ايدى ، ياڭى كيلگان ايكى يولچينڭ برى بو
ياقندن قاتى طاوش بلن فچقروب :

- يه ! نى آنه اكيهت سويلرگه طوتوندىڭ ، ديدى .
ش . كمال .

فوزغالا ، ترزهر آرفلى قامش نمازلقرغه نوشكان
آى شهوله لرى آراسنده توتون كيك آچلر كوله گه لر
كورنه باشلى . كوله گه لر كيت كينه همان يشلانا ،
شاولتى كوچه به و موڭلى بر تكبير كويينه كينه .
بر زمان يمشاقنه ، كوك كوكرا گان توسلى تكبير
طاوشى گورله گانده منبر بلن محراب آراسنده ديواردن
بر طارتما كيك نرسه آچلاده بتون مسجد ايچى
كينهت يافتروب كيتوب درويش بلن جگت نڭ كوز
آلدنده ئلله نيندى منظره آچلا . ايدندن توشامگه
حتلى اوزايغان ئلله نيندى آللى گوللى كوله گه لر
دولقلانوب حركتله نوب ئلله نيندى عظمتلى بر آيين
روحانى اجرا قيلالر بولا . . . بو وقت درويش يا-
شرنگان يرندىن چغاده فچقروب :

- « سليمان پيغمبر يوزگى حقبه ، ميكا يول
بيروكزنى صوريم » دى وطوب توغرى آنگه باروب
طارتمادن يوزكنى آلا . اول ، يوزكنى آلمانده اونكن
بر صرغرو طاوش بلن نچكه گنه فقهه لب كولو طاو-
شلى ايشتلده ده مسجد ينه طب طن بولوب قالا .
درويش جگتكه ايته :

- « مونه ، دى ايدى بو - بخت يوزگى .
قاشنه بازلقان الوغ اسمنى گنه اوقيسى - همه
تلا گانڭ بولا ! »

بر وقت طاڭ يافترو بلن درويش قويندىن
يوزگنى چغاراده ياقتى غنه طوتوب قاشنده غى يازونى
اوقوماچى بولا . فقط نى كوزى كورسن - قاشنڭ
ايسى ده يوق فقط اورنسى غنه قالغان ! اول بيك
تيران بر اوه ايتوب آلاده :

- « مونه ، دى اول فقهه لر بوشقه بولمغان
ايكان . جهنم آلسون ، شوندىق ايچم فورقان

محررى : رضا الدين بن محمد الدين .

ناسرلى : محمدىاكر و محمدىاكر راسيفلر

« شورا » اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ادبى ، فنى و سياسى مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-й СТР. ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СГРОКУ ПЕТИТА.
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آبونه بدى : سنه لك ۵ ، آلتى آيلىق ۲ روبله ۶۰ كاپك .
« وقت » برلن برگه آلوچيلرغه :
سنه لك ۹ ، آلتى آيلىق ۴ روبله ۶۰ كاپك در .

« شرق كتابخانه سى » نده مصر - استانبول - هند -
 بيروت مطبوعاتی كلیتلی صورتده موجود در .
 مكتب و مدرسه لر ایچون هر فندن، هر توری درس
 کتابلری، کوبلب آلوچیلرغه غایت آرزان بهایله کوندرلمک در .
 مفصل « اسامی الکتب » بوش یبارلور .
 زادانکه سز نالوز ایله یبارلماس، برسپارش (زاکاز)
 نك دورندن بری قدر زادانکه یباریلورگه تیوشلی .
 پوچنه مصارفی آلوچیدن .

شَرَقِ كِتَابْخَانَه سِی
 ضایحی : احمد اسحاقی
 اورسوق شَهْرَه نِدَه
 نه نایبی ۱۹۰۶

Адресъ: Орскъ, Оренбург. губ.
 Ахмету Исхакову.

« تل یاریشی »

مجموعه سی

باصلوب تمام اولادر .

« وقت » مطبعه سنده

هر توری کتابلر، خط و اسچوط بلانقه لری،
 کانؤیرتلر، طوی و ضیافت ایچون زاپیسکه لر،
 تبریک هم ویزیت کارتوچکه لری نفیس
 و گوزل روشده اشلنه در . چیتدن صورا -
 توچیلرغه تیز مدتده اشله نوب یبارله در .

آدرس :

Оренбургъ, Редакция газ. „ВАКТЪ“

« کریمی، حسینفی شرکتی، کتبخانه سنده کلیتله موجود کتابلر :

بیاسی پوچنه ایله	المراة الجديدة II
مشهور خاتونلر اثر	۵۳ ۵۳۹
رضاء الدین بن فخرالدین ۱ صوم - ۱ صوم ۲۰ تین	دور عالم اثر عبدالرشید ابراهیم ۴۰ » ۴۸
تذکره مستوره یاش	دهریلرک مذہبلر فی ابطال
قرلره هدیه	و آنلرنک مذہبلرینی
۲۴ » ۲۰	و حاللرینی بیان
ترک خانملری فرانسوز چہدن	مناصب دینیہ اثر رضاء الدین
۱۰ » ۸	بن فخرالدین
ہسامہ لر حریتی اسلام قرینک	خزینہ وزیمستوا مکتب
اولگی و حاضرگی حالی محررہ سی	وزکات اثر ر. فخرالدین
گلنار خانم، ر. رفیب ترجمہ سی ۵ » ۷	پاپالر و ملالر یاخود ایوان
خانملره مخصوص عائله درساری	غوس ناریندن بر واقعه
محرری ملک زاده فواد	اسلام و هانوتو مؤلفی محمد
۴۸ » ۴۰	عبده، مترجمی ذ. قادری
تحریر المراة ۱ مؤلفی قاسم	۲۹ » ۲۵
۲۹ » ۲۵	واق بورچ اورنلری

ОРЕНБУРГЪ
 УФА

ТЪВУ „КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ И КЪ“

«وقت» اداره خانەسینک اوز مطبعە سەندە نفیس روشدە اعلا کاغدگە باصلوب چققان توپاندە گی اثرلر ادارەدە هم مشهور کتابچیلرە ساتلمقدە در. ادارە دن یوزلب آلوچیارغە مخصوص اسکیدکە قیلنور. آدرس: «ВАКТЪ» редакция газ. Оренбургъ.

ایکنچی مرتبە باصلوب چقدی:

رحمت الہیہ ننگ عمومیتی مسئلہ سی محترم موسی افندی بیگیفی ننگ فوزغاتوی ایلہ کوتاریلوب ہر بردہ منا۔ ظرہ وتورلی قیل قالرگہ سبب بولمش ایدی. حقیقتنی ایضاح ایچون محررمز رضاء الدین حضرت بو مسئلہدە علماء کرامنک اثرلرن تفتیش قیلوب مشهور مجتہد «ابن القيم الجوزیہ» حضرتلرینک «حادی

رحمت الہیہ

مسئلہ سی

الارواح» کتابندە غی بو خصوص نی جامع فصلندن اقتباس ہمدە اوز طرفندن بیک مفید شیار علاوہ ایلوب بیک قیمتنی بر اثر میدانغە کتورمش. برملب ۱۰ تین، پوچتہ ایلہ ۱۲ تین.

اثر رضاء الدین بن فخرالدین. انک معتبر اصلردن آلتوب یازلمش بر اثر بولدیغی جہندن ہر کم ایچون، خصوصاً مکتبہدە بالارغہ اوقتور ایچون، غایت موافق بر اثر در. ہر کم آکلارلق صورندە پیغبرمرنک حیات، نبوتی و اشاری بیان قیلنمشدر. نفیس صورنک، بویاولی رامکادہ باصلغان؛ غایت یاخشی کاغدە. حق ۲۰ تین، پوچتہ ایلہ ۲۴ تین.

محکم

استانبولدە مکتب سلطانی مآذونلرندن عثمان جلیلر اثری. ابتدائی ورشدی مکتبلردە اوقتومق ہمدە بولای مطالعہ ایدوب فائز لئمک ایچون غایت آچیق ترکی تلمک «تاریخ اسلام» ۲ نچی مرتبہ باصلوب چقدی. حق ۱۸ تین، پوچتہ ایلہ ۲۲ تین.

تاریخ اسلام

گیمنازییا وریالنی مکتبلردە درس ایتلوب اوقتولا طورغان درس کتابلرندن استفادہ ایلہ فاتح کریموف و نورالدین آغہ یفی طرفندن ترتیب ایدلگان بو جغرافیاکتابی اوز تلمزدہ برچی مرتبہ اولرق باصلمشدر.

جغرافیای عمرانی

تلی آچیق، افادہ سی یکل، مکتبلردە درس کتابی اولرق قبول ایتلورگہ بیک مناسبدر. معلملر بر مرتبہ بو کتاب ایلہ طانشسہ لر آلوب اوز شاگردلرینہ تدریس ایتہ چکلری وفائز سی کوب کوریلہ چگی شبہہ سزدر، نفیس روشدە باصلغان و ۱۰۰ بیتدن آرتق اولان بو کتابنک بہاسی برہ ملب ۳۰ تین، پوچتہ مصرفیلہ ۳۶ تین.

اصول جدیدہ ننگ شرعا و عقلا مقبولیتی ہم آنک سلفلر اصولی ایدیگی حقندە، باشندە مشهور الشیخ زین اللہ النقشبندی حضرتلری بولدیغی حالک، ترویسیکی علماسینک امضاسیلہ اعلام نامہ، عمومی نصیحت ہم «وقت» طرفندن قوشلغان بر مقدمہ دن عبارت آچق ترکی تلمدہ بر رسالہ اولوب گوزل روشن ۲ نچی مرتبہ باصلوب چقدی. بہاسی ۵ تین، یوزی ۳ صوم.

ترویسیکی علمای

و اصول جدیدہ

